

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 2022 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

2022 ОНЫ 12 ДУГААР САРЫН 30-НЫ ӨДӨР, БААСАН ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ НЭГДСЭН ХУРАЛДААН

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ХЭЛТЭС

Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.

НЭГДСЭН ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА

2022 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдөр, Баасан гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга	1
Хуралдааны товч тэмдэглэл:	2-15
Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:	16-125
<hr/>	
1.Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Хэмжил зүйн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хууль, тогтоолын төслүүд /Засгийн газар Зөвшөөрлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-д нийцүүлэх, хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах зорилгоор боловсруулж, 2022.11.21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, эцсийн хэлэлцүүлэг/	24-38
2.Зөвшөөрлийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн төсөл /Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Хэмжил зүйн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хууль, тогтоолын төслүүдтэй холбогдуулан боловсруулсан, Засгийн газар 2022.11.21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/	38-41
3.Монгол Улс, Азийн дэд бүтцийн хөрөнгө оруулалтын банк хоорондын Зээлийн хэлэлцээр (Мөчлөг сөрсөн бодлогын арга хэмжээг дэмжих хөтөлбөр)-ийн төсөл /Засгийн газар 2022.12.21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, соёрхон батлах/	41-48
4.“Хууль баталсантай холбогдуулан авах арга хэмжээний тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл /Уул уурхайн бүтээгдэхүүний биржийн тухай хуулийн төсөлтэй холбогдуулан боловсруулсан, анхны хэлэлцүүлэг/	41-48
5.Хөрөнгө оруулалтын банкны тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүд /Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Жавхлан нарын 18 гишүүн 2016.12.28-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, анхны хэлэлцүүлэг/	64-77
6.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2022.12.14-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	77-100
7.Төрөөс олгох урамшууллаас нийгмийн даатгалын болон эрүүл мэндийн даатгалын шимтгэл суутган төлөх тухай хуулийн төсөл /Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Туваан нарын 10 гишүүн 2022.06.29-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	100-118
8.“Аж ахуйн үйл ажиллагаанд оролцох төрийн оролцоог хязгаарлах тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төсөл /Улсын Их Хурлын гишүүн О.Цогтгэрэл 2022.12.13-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/	118-125

ТОВЧ ТЭМДЭГЛЭЛ

Зургаа.Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2022.12.14-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хэлэлцэх эсэх/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Сангийн сайд Б.Жавхлан, Сангийн яамны Хууль, эрх зүйн газрын дарга З.Энхболд, мөн яамны Худалдан авах ажиллагааны бодлогын хэлтсийн дарга Г.Гийхнаран, Төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын дарга Ц.Батзул, мөн газрын Цахим худалдан авах ажиллагаа,

мэдээллийн технологийн хэлтсийн дарга Н.Цэрэнсамбуу, Худалдан авах ажиллагааны бодлогын хэлтсийн мэргэжилтэн Ц.Номингэрэл, Т.Энхжаргал нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Хууль, эрх зүйн газрын дарга Г.Агар-Эрдэнэ, мөн газрын Зөвлөхүүдийн албаны зөвлөх Ё.Энхсайхан, Байнгын хорооны асуудал хариуцсан хэлтсийн дарга Д.Энхбат, мөн хэлтсийн Төсвийн байнгын хороо хариуцсан ахлах зөвлөх Э.Алтанзул, референт Г.Нарантуяа нар байлцав.

Төслийн үзэл баримтлалын талаарх илтгэлийг Сангийн сайд Б.Жавхлан, хуулийн төслийг хэлэлцэх эсэх талаарх Төсвийн байнгын хорооноос гаргасан санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Г.Амартүвшин нар танилцуулав.

Улсын Их Хурлын дэд дарга С.Одонтуяа 15 цаг 20 минутаас 16 цаг 23 минутад хуралдааныг даргалав.

Илтгэл болон Байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Идэрбат, Д.Өнөрболор, Ш.Адьяа, С.Ганбаатар, Д.Ганбат нарын тавьсан асуултад Сангийн сайд Б.Жавхлан, Сангийн яамны Хууль, эрх зүйн газрын дарга З.Энхболд, Төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын дарга Ц.Батзул нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Н.Наранбаатар, Б.Бейсен, Д.Ганбат, Ш.Адьяа, Ц.Идэрбат нар үг хэлэв.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн бусад хуулийн төслийн хэлэлцэх эсэх асуудлаар Улсын Их Хурлын гишүүн, Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан намын бүлгийн дарга О.Цогтгэрэл ажлын 3 өдрийн завсарлага авах тухай мэдэгдэж, уг асуудлаар ажлын 3 өдрийн завсарлага өгөв./16:30/

Уг асуудлыг 16 цаг 31 минутад хэлэлцэж дуусав.

батлагдсан Монгол Улсын Засгийн газрын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан алсын хараа 2050-Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгүүдэд тусгагдсан тендер шалгаруулалтын үйл ажиллагааг хиймэл оюун ухаан, сүүлийн үеийн дэвшилтэт технологид тулгуурлан хүний оролцоог багасгах, мэдээллийн ил тод байдал, худалдан авах ажиллагаанд иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, тендер шалгаруулалтын үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлэх, гэрээ шууд байгууллагын аргачлал, шалгуурыг тодорхой болгох, гэрээний үүргээ биелүүлээгүй иргэн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг дээшлүүлэх зэрэг зорилтуудыг хангуулах, хууль эрх зүйн орчныг шинэчлэх шаардлага үүссэн.

ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг хэлэлцэх эсэх асуудлыг хэлэлцэнэ.

Хууль санаачлагчийн илтгэлийг Сангийн сайд Болдын Жавхлан танилцуулна. индэрт урьж байна. Жавхлан сайдыг индэрт урьж байна.

Б.Жавхлан: Монгол Улсын Их Хурлын дарга, Монгол Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах ажиллагааг анх 2000 онд хуулиар зохицуулж эхэлсэн бөгөөд одоо хүчин төгөлдөр мөрдөж буй хуулийг 2005 онд баталсан ба тус хуульд 32 удаа нэмэлт, өөрчлөлт орсон байдаг. Монгол Улсын Их Хурлын 2016 оны 51 дүгээр тогтоолын хавсралтаар батлагдсан Авлигатай тэмцэх Үндэсний хөтөлбөр, 2020 оны 24 дүгээр тогтоолоор

Түүнчлэн тус хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээгээр хуулийг шинэчлэн найруулах тухай зөвлөмж гарсан бөгөөд Улсын Их Хурлаас шинэ сэргэлтийн бодлого баталсантай холбогдуулан шинэ сэргэлтийн бодлого батлах тухай Улсын Их Хурлын 2021 оны 106 дугаар тогтоолын Монгол Улсын Их Хуралд 2022 онд үе шаттайгаар өргөн мэдүүлж хэлэлцүүлэх хуулийн төслийн жагсаалтад Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах хуулийн шинэчилсэн найруулга гэж тусгагдсан байна аа.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалын хүрээнд тендер шалгаруулалт дахь хүний оролцоог бууруулах, нээлттэй, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, эх оронч худалдан авалтыг дэмжих, тендер шалгаруулалтыг түргэн шуурхай зохион байгуулах, хариуцлагын тогтолцоог шинэчлэх гэсэн үндсэн агуулгыг тусгаж, хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Нэг. Технологийн дэвшилд тулгуурлан тендер шалгаруулалт дахь

хүний оролцоог бууруулна. Засгийн газраас худалдан авах ажиллагааг үе шаттайгаар цахим хэлбэрт шилжүүлэх ажлыг 2011 оноос эхлэн тасралтгүй хийж байгаа боловч тендер шалгаруулалтыг цахим технологид тулгуурлан бүрэн шилжүүлэх шаардлага байсаар байна аа. Одоогийн байдлаар тендерт оролцогчдын бүрдүүлдэг материалаас зөвхөн 18 хувийг цахим хэлбэрээр төрийн болон хувийн хэвшлийн мэдээллийн сангаас татан авч, тендерийн үнэлгээнд харгалзан үзэж байгаа бол үүнийг 70 хувьд хүртэлх агуулгаар, хүргэх агуулгаар хуулийн төсөлд тусгалаа.

Ингэснээр худалдан авах ажиллагаан дахь хүний оролцоог 60 хүртэл хувиар бууруулна гэж үзэж байна аа. Түүнчлэн тендер шалгаруулалтын үнэлгээнд төрийн байгууллагуудын мэдээллийн салбарын өгөгдлийг ашиглаж, ингэснээр хүний нөөц, машин механизмын чадавх зэрэг бусад иргэн, ААН-ээр нэгжгийн мэдээлэл, өгөгдөл зэргийг хууль бусаар ашиглаж тендерт шалгарч, гэрээ байгуулж буй цүнхний гэх компаниудыг өрсөлдөөнөөс шахан гаргаж, тендер шалгаруулалтад шударга өрсөлдөх боломжийг бүрдүүлэх чухал ач холбогдолтой юм.

2.Худалдан авах ажиллагааг төлөвлөх шатнаас эхлэн гэрээ байгуулах, гэрээний гүйцэтгэлийг хянах хүртэл үе шатыг цахим системээр зохион байгуулна. 2022 оны 11 дүгээр сарын байдлаар нийт 2778 захиалагч байгууллагаас 15792 тендер шалгаруулалтыг цахимаар зохион байгуулж байна.

Худалдан авах ажиллагааны цахим систем www.tender.gov.mn-д нийт 16780 хуулийн этгээд бүртгүүлэн тогтмол тендер шалгаруулалтад оролцож байна. Улсын хэмжээнд бүх шалгаруулалтыг цахимаар зохион байгуулах бөгөөд захиалагч байгууллагын өдөр тутмын хэрэгцээт бараа, ажил, үйлчилгээг цахим дэлгүүрээс худалдан авах оролцоход

хялбар, богино хугацаанд тендер шалгаруулж, зохион байгуулах нөхцөлийг бүрдүүлэхээр зорьж байна. Энэ хүрээнд бүртгэлийн тогтолцоог захиалагч, ААН бараа, үйлчилгээ зэргээр төрөлжүүлж бүрдүүлнэ.

3.Худалдан авах ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг нэмэгдүүлж, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ ээ. Тендер шалгаруулалтын бүх үе шатыг ил тод болгож, тендерт оролцогчид шалгарсан оролцогчийн ирүүлсэн материал болон тендерийн үнэлгээний үе шаттай танилцах боломжийг олгоно оо.

Мөн иргэд, олон нийт болон эцсийн хэрэглэгч аливаа худалдан авах ажиллагааны гэрээний хэрэгжилтийн талаар санал, хүсэлт гаргах, санал хүсэлтийн дагуу гэрээний үүргийг хянах эрх зүйн орчныг бий болгоно оо.

Нөгөөтэйгүүр гэрээний мэдээллийн санг ил тод болгож, аль компани ямар ажлыг хийж байгаа тухай гэрээний гүйцэтгэл, санхүүжилтийг олон нийтэд нээлттэй мэдээлэх зохицуулалтыг шинээр тусгалаа.

4.Монгол Улс энэ Засгийн газрын мөрийн хөтөлбөрт тусгасан эх оронч худалдан авалтыг дэмжих зорилтыг хэрэгжүүлэх зохицуулалтуудыг хуулийн заалтад орууллаа. Дотоодын үйлдвэрлэл, ААН-үүдийг дэмжих, одоогийн хуулийн сайн зохицуулалтуудыг бүрэн хадгалж, давуу эрхийн зөрүү тооцох аргачлалыг боловсронгуй болголоо. Мөн дотоодын барааг импортын бараатай өрсөлдүүлэхгүй байх ба зөвхөн Монгол бараа үйлдвэрлэгч хоорондоо өрсөлдөнө. Засгийн газар чанар, стандартын шаардлага хангасан барааны жагсаалтыг баталж, чанартай, стандартад нийцсэн дотоодын барааг цахим дэлгүүрт байршуулж, төрийн байгууллагууд тогтмол нийлүүлэх боломжийг хуулиар бий болголоо.

5.Худалдан авах ажиллагаанд оролцогч болон шийдвэр гаргах этгээдийн хариуцлагыг дээшлүүлэх чиглэлээр холбогдох өөрчлөлтийг тусгалаа.

Сонирхлын зөрчлөөс сэргийлэх зорилгоор захиалагч тендерийн баримт бичиг боловсруулах болон тендерийг үнэлэх ажлын хэсгийг тус тусад нь байгуулах хууль бус шийдвэр гаргасан, захиалагч үнэлгээний хороонд зайлшгүй хариуцлага хүлээлгэх, хариуцлагатай, чанартай компанийг дэмжихийн тулд гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүлдэггүй, хуурамч материал бүрдүүлэн тендер шалгаруулалтад оролцдог хариуцлагагүй ААН-үүдийг хар жагсаалтад үүсгэн байгуулагч, хувьцаа эзэмшигчдийн мэдээллээр бүртгэж, олон нийтэд ил тод мэдээлж байна.

Тендерийн баримт бичигт тавигдах шалгуур үзүүлэлтийг тодорхой болгож, ингэснээр өрсөлдөөнийг хязгаарлаж, бусдад давуу байдал олгох боломжийг багасгаж, ач холбогдолгүй баримт, материал, ирүүлэхийг тендерт оролцогчдоос шаардлагыг хязгаарлаж зогсоож, зохицуулалтыг бий болгохоор хуулийн төсөлд төсөлд тусгалаа.

Монгол Улсын Их Хурлын дарга,

Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг хэлэлцэж өгнө үү.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Г.Занданшатар: Хууль санаачлагчийн илтгэлийг Сангийн сайд Болдын Жавхлан танилцууллаа.

Төслийн талаарх Төсвийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг Улсын Их Хурлын гишүүн Ганибалын Амартүвшин танилцуулна аа. Индэрт урьж байна.

Г.Амартүвшин: Улсын Их Хурлын дарга, эрхэм гишүүд ээ,

Монгол Улсын Засгийн газраас 2022 оны 12 дугаар сарын 14-ний өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх хэлэлцүүлгийг Төсвийн байнгын хороо 2022 оны 12 дугаар сарын 27-ны өдрөөр өдрийн хуралдаанаар хэлэлцлээ.

Төсөл санаачлагч Монгол Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тусгагдсан тендер шалгаруулах, хүний оролцоог багасгах, мэдээллийн ил тод байдал, иргэд, олон нийтийн оролцоог нэмэгдүүлэх, Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрт тусгагдсан тендер шалгаруулалтын үйл ажиллагааг цахим хэлбэрт бүрэн шилжүүлэх, гэрээ шууд байгуулах аргачлал, шалгуурыг тодорхой болгох, гэрээний үүргээ биелүүлээгүй иргэн, хуулийн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг дээшлүүлэх нь зүйтэй гэж үзэж хуулийн төслүүдийн төслүүдийг боловсруулсан байна.

Байнгын хорооны хуралдаанаар хуулийн төслүүдийг хэлэлцэх үед Улсын Их Хурлын гишүүн Амартүвшин тендер шалгаруулалттай холбоотой гомдол, маргаан болон шууд гэрээ байгуулахтай холбоотой зохицуулалт, мөн тендерийн баталгааны нөхцөлийн талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Раднаасэд хуулийн үйлчлэх хүрээ нэг эх үүсвэрээс худалдан авах болон шууд гэрээ байгуулах нөхцөлд хариуцлагын асуудлыг хэрхэн тусгасан талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Баделхан тендер шалгаруулалтын үнийн дүн, гүйцэтгэлийн болон урьдчилгаа төлбөрийн баталгааны талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Батжаргал Улсын нууцад хамаарах үйл ажиллагаатай холбоотой худалдан авалт болон гүйцэтгэгч сонгон шалгаруулах үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын талаар, 2023 оны төсвийн хуулиар

баталсан сүүлийн 2 жилийн магадлал хийсэн хөрөнгө оруулалтын тендерт хамруулах өөрчлөлтийг тусгасан талаар, гүйцэтгэгчийн болон хариуцагчийн гүйцэтгэсэн ажилд орон нутгийн байгууллагын хяналт тавих боломжийг бүрдүүлсэн эсэх, мөн дотоодын ААН-ийн нэгжүүдэд давуу байдал олгох талаар, Улсын Их Хурлын гишүүн Өнөрболор Худалдан авах ажиллагааны хэрэгжилт, тайлагналтын талаар ТӨК-уудын албан тушаалтны сахилга хариуцлага, олон нийтийн хяналтыг нэмэгдүүлэх хариуцлагыг тусгасан талаар Улсын Их Хурлын гишүүн Сандаг-Очир тендерийн ажлын чанар, үнийн дүнтэй холбоотой асуудлаар тендер цахим болсноор хэдэн компани оролцох оролцоог хянах боломжтой эсэх, мөн тендерийн нэмэлт санхүүжилтийн хариуцлагын тогтолцоог боловсронгуй болгох талаар асуулт асууж, хариулт авсан болно оо.

Улсын Их Хурлын гишүүн Баделхан дотоодын ААН нэгжийг хуулиар дэмжихэд онцгой анхаарах, мөн тендерийн хамгийн бага үнийн санал гэдгээр хязгаарласан асуудлыг халж, Монгол Улсад нэвтрээгүй шинэ техник технологийн бүхий ажлыг гадаадын компаниа гүйцэтгүүлэх асуудлыг хэлэлцүүлгийн шатанд анхаарах, Улсын Их Хурлын гишүүн Сандаг-Очир төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авч байгаа энэ нөхцөлд хууль бус үйл ажиллагааг хаах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх нь зүйтэй. Мөн хуулийн өөрчлөлтөөр авлига, албан тушаалын хэргийн ял өөрчлөгдсөнтэй холбоотойгоор тендерт оролцогч компаниуд болон төрийн албан хаагчдад хууль сурталчлах, мэдээ, мэдээлэл хангалтгүйгээс болж эрсдэл үүсэхээс болгоомжлох. Цаашид хэлэлцүүлгийн шатанд олон нийт, компани, хувийн хэвшлийн ААН-үүдийн саналыг төсөлд тусгах талаар анхаарч ажиллах нь зүйтэй гэсэн саналуудыг гаргасан болно оо.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг үзэл баримтлалын хүрээнд хэлэлцэхийг Байнгын хорооны хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дэмжиж, чуулганы нэгдсэн хуралдааны хэлэлцүүлгийн зүйтэй гэж үзлээ.

Улсын Их Хурлын эрхэм гишүүд ээ,

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийн хэлэлцэх эсэх талаарх Төсвийн байнгын хорооны санал, дүгнэлтийг хэлэлцэн шийдвэрлэж өгөхийг та бүхнээс хүсье.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

Г.Занданишатар: Хууль санаачлагчийн илтгэл болон Байнгын хорооны санал, дүгнэлттэй холбогдуулж асуулт асуух Улсын Их Хурлын гишүүд байна уу?

Сайнхүүгийн Ганбаатар гишүүнээр тасаллаа.

Ажлын хэсэг Сангийн сайд Болдын Жавхлан, Сангийн яамны Хууль эрх зүйн газрын дарга Зоригтбаатарын Энхболд, Сангийн яамны Худалдан авах ажилгааны бодлогын хэлтсийн дарга Ганболдын Гийхнаран төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын дарга Цэдэнбалын Батзул, Төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын Цахим худалдан авах ажиллагаа Мэдээллийн технологийн хэлтсийн дарга Нүрэнзэдгомбын Цэрэнсамбуу.

Цагаанхүүгийн Идэрбат гишүүн асуулт асууна.

Ц.Идэрбат: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Товчлоод хэлэх юм бол Тендерийн тухай хууль гэдэг бол татвар төлөгчдийн мөнгийг хэрхэн үр бүтээлтэй зарцуулах вэ л гэдэг л ийм хууль. Тийм учраас энэ хуультай, шинэчилсэн найруулга оруулж ирж байгаатай холбогдуулаад нэг 3 асуулт байгаа юм. Нэгдүгээрт энэ гүйцэтгэлийн баталгаа гаргаад хугацаандаа хийнэ гээд ингээд гэрээ байгуулчихсан хэрнээ олигтой хийж чаддаггүй компаниуд маш их байдаг аа. Маш их байдаг. Тэгээд энэ хүмүүсийг орон нутагт яадаг вэ гэхээр хар жагсаалтад оруулна шүү л гэдэг л юм ярьдаг. Хар жагсаалт руу саналаа явуулдаг, орсон юм байдаггүй. Ингээд дараа дараагийн худалдан авалтад ороод л нөгөө завааруулдаг завааруулаад л, ингээд л явдаг л ийм л зарчимтай байгаад байгаа юм.

Тэгэхээр энийг яг энэ шинэ хууль дээр бүр дорвитой өөрчлөлт оруулаад чадахгүй байгаа том амласан хэрнээ чадахгүй байгаа тэр компаниуд дээр яг ямар хариуцлага тооцох том заалт орсон бэ? Хуучин хууль дээр одоо мөрдөгдөж байгаа хууль дээр ч гэсэн энэ хар жагсаалтын асуудал байдаг хэрнээ тэр ер нь мөрдөгдөхгүй яваад байдаг шүү. Тэгэхээр энэ дээр зүгээр тийм нэг өнгөлөн далдлалт бүхий тийм заалт биш, үнэхээр чаддаг бол чаддагаа хэлээд чадахгүй бол чаддаггүйг нь ялгаад тавьчихдаг ийм л зохицуулалт нэн чухал хэрэгтэй байгаа гэж ингэж харж байгаа юм.

Дараагийнх нь энэ орон нутагт янз янзын компаниуд очоод туслан гүйцэтгэгчээр нэг баахан хувь хүнийг ААН-ийг авчихдаг. Эргээд ингээд нэг юм улсын комисст өгөөд мөнгөө авъя гэхээр мөнгө нь орж ирээгүй гэж хугацаа хожиж байгаад ингээд байхгүй болдог.

Тэгээд эргээд мөнгөө олж чадахгүй хүмүүс тэр ард нь маш их үлддэг ээ. Тэр ААН-үүд, хувь хүмүүс ийм кэйс бол улс орон даяар байгаа. Энэ хуулийг одоо яригдаж эхэлнэ гэх цагаас авхуулаад л

олон хүмүүс над руу энэ хүсэлтээ явуулаад байгаа. Энэ тал дээр онцгой анхаарч өгөөд энийг нь судлаад үзэхээр Улаанбаатарт байгаа ААН орон нутагт очоод юм хийгээд ингээд олон хүнийг хохироогоод буцчихад тэр хүмүүс араас нь гомдол мэдүүлэхийн тулд заавал Улаанбаатар руу ирж, баахан өргөдөл гомдол болгодог. Нөгөө шүүх хурал нь баахан хойшилдог гээд ийм олон хүндрэлүүд байгаад байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр энэ нэмэлт энэ дагаж орж ирж байгаа хуулиуд дээр энэ талын зохицуулалтууд би бол бас байхгүй, яг л бахь байдгаараа байх юм байна гэсэн ийм нэг ойлголт байгаад байгаа юм. Энэ дээр нэг хариулт авъя.

Гуравдугаарт нь одоо мөрдөгдөж байгаа хууль дээр шууд гэрээ байгуулах асуудал байгаа. Бараа, ажил үйлчилгээ бол 30 сая байгаа шиг санаж байна. Энийг бол би тавин сая болгож өгөөч гэдэг хүсэлтээ энэ хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж байх үед ч ярьж байсан, албан бичгээр ч хүргүүлсэн. Яагаад энийг 50 сая болгох ийм шаардлага байгаа гэж ингэж үзээд байгаа юм бэ гэхээр энэ орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгө гээд улсын төсвийн хөрөнгөнөөс 300-гаад тэрбум төгрөг орон нутгууд руу хуваарилагддаг. Энэ 330 сум руу хуваарилагддаг. Энэ хөрөнгүүд чинь ихэнх нь одоо тэр орон нутагт шаардлагатай байгаа зүйлүүдийг хийдэг. Үгүй ээ тэгээд энэ ажлуудыг ингээд нэг 20 саяас дээш давсан ажлуудыг үндсэндээ хэн аваад байна гэвэл цаасны компаниуд л аваад байгаа байхгүй юу. Тэнд хүн байхгүй, тэр битгий хэл хүрз ч байхгүй. Тэгээд л нэг тусгай зөвшөөрөл, нэг ААН гэсэн нэртэй нэг А4-ийн цаастай, тэгээд л нөгөө хорин хэдэн сая төгрөгийн ажил түүгээд л явдаг. Тэгээд яг цагаа тулахаар татвараа төлдөг ч юм уу, үгүй ч юм уу, тэр орон нутагт байгаа залуучуудыг нэг ажиллуулсан болоод цалинг нь өгөхгүй ийм байдалтай л яг орон нутагт байгаад байгаа юм.

Энэ 330 сумын асуудал шүү. Тэгэхээр энийг нэг ядаж 50 сая болгочих юм бол олон залуучууд нэгдээд нягтраад энэ компани болох эх үндсээ тавиад эхнийхээ ажлыг хийгээд урам зориг аваад ингээд явах бас бололцоо байгаа. Яах вэ нөгөө талдаа ах дүү нартаа өгнө гэсэн ийм хардлага бас яваад байдаг юм байна лээ. Эрүүгийн хуулиар тийм байдал үүсгэх юм бол ямархуу өндөр хариуцлага тооцогдох вэ? Ямархуу хатуу болсон гэдгийг та бид бэлхнээ мэдэж байгаа юм. Тэгэхээр би энэ 3 асуудал дээр энэ төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах хуульд ямар өөрчлөлт орж байгаа вэ гэдэг дээр асууя.

С.Одонтуяа: Идэрбат гишүүний асуултад хэн хариулах уу? Сангийн сайд Жавхлан хариулъя.

Б.Жавхлан: Идэрбат гишүүний асуултад хариулъя. Зөв асуудал хөндлөө. Энэ хуулиар бид ер нь нэг 5 чиглэлээр томоохон өөрчлөлт оруулж байгаа гэдгийгээ түрүүнд би танилцуулгадаа дурдсан. Тэрний нэг гол хэсэг нь энэ хариуцлагажуулах асуудал юм байгаа юм. Оролцогч талаасаа ч тэр тендер зохион байгуулж байгаа талаасаа ч тэр аль аль талаасаа хариуцлагыг өндөржүүлэх, ил тод болгох, цахим болгох гээд эдгээр асуудлуудыг хуулиар нь маш нарийн зохицуулж өгсөн байгаа. Та яг оролцогч талаас нь хэллээ. Одоо бол хар жагсаалтад оруулах зохицуулалт бол одооны хуульд байгаа. Тэгэхдээ үндсэндээ нэг компанийнх нь нэр нь орж ирдэг. Хар жагсаалтад бүртгүүлэх процесс нь өөрөө захиалагч, төрийн институци, яам орон нутгаасаа бас их хамааралтай байгаа учраас хар жагсаалтад оруулахгүй авч үлдэх дарж нуух ч гэдэг юм уу, энэ дээр бас л хариуцлага тооцно. Ийм заалт нэмэлтээр орж ирж байгаа.

Дээрээс нь хар жагсаалтад орох шаардлага хангасан компанийг зөвхөн компаниар нь биш тухайн үеийн тендер шалгаруулалтад оролцож байх үеийн

гүйцэтгэх захирал болон эцсийн өмчлөгчөөр нь тэр түвшинд нь мэдээллийг нь оруулах эцсийн өмчлөгчийн түвшинд оруулчихаар нэг компани биш, өөр олон компаниуд эзэмшдэг бол эзэмшигчдээрээ дамжаад тэр компаниуд нь ч гэсэн тендерт оролцохгүй байх, оролцох боломжгүй болж байгаа ийм хариуцлагын өндөр түвшинд гарч ирж байгаа. Тэр шууд худалдан авах доод хэмжээг тэр 20 сая байгааг 50 сая болгох нь энэ бол нөгөө хуулиар зохицуулагддаггүй асуудал байгаа. Засгийн газрын тогтоолоор тухайн үед эдийн засгийн объём худалдан авалтын хэмжээ ямар байх нь вэ. Шаардлага ямар байх нь вэ гээд ингээд өөрчлөөд явдаг. Та санаж байгаа байх жилийн өмнө энэ 10 сая байсан шүү дээ.

Арван сая байсныг бид нар 2 дахин нэмээд, ингээд хорин сая болсон. 50 сая бол яг одоохондоо бид нар ингэж өөрчлөлт оруулна. Тэгш бусыг нь бүр 2.5 дахин нэмнэ гэж би хэлж чадамгүй байна. Нэг зүйл судалъя. Энийг бас хэт хавтгайруулах бас их эрсдэлтэй. Энэ 20 сая төгрөг болголоо. Бид нар 1 жил ч нүүр үзээгүй байна энүүгээр яваад. Тэгээд ямар эрсдэл гарах нь вэ манай хэмжээнд болж байна уу, болохгүй байна уу, ёс зүйн хэм хэмжээ маань аль хэмжээнд байна гэдгийгээ бас амьдрал дээр нэг хараадахъя. Тэгж байж болох нь зүйтэй байх.

С.Одонтуяа: Идэрбат гишүүн тодруулъя.

Ц.Идэрбат: Шууд гэрээг хийхэд эрсдэл байгаа юу гэвэл байгаа. Тэгэхдээ эрсдэл хаана үүсэх вэ гэхээр албан тушаалтнуудаас л үүснэ шүү дээ. Тэгэхээр ер нь бол яах вэ саяын тодруулга дээрээс харж байхад тэр хар жагсаалтад оруулах асуудлууд хэрвээ тэр компанийг буруу шалгаруулсан бол тухайн холбогдох албан тушаалтнууд бол маш өндөр эрүүгийн хариуцлагад орохоор болчихсон. Нөгөө талдаа эцсийн тэр өмчлөгчийг нь тодорхойлно гэдэг бол би сайн зүйл гэж ингэж харж байгаа. Нэг асуулт дутуу явчихсан нь юу вэ гэхээр энэ араас нь гарах

гомдлын асуудал дээр тэр харьяаллын дагуу шүүхэд хандана гэдэг энэ зүйл чинь олон хүний хад мөргүүлж байгаа энэ дагалдах хуулиуд дээрээ энийг оруулаад ирэх бололцоо байна уу?

Дараагийн нэг санал нь юу вэ гэхээр 50 сая болгоход эрсдэл байгаа. Гэхдээ орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгүүд энэ 330 сум дээр хэдэн ажил дээр яаж хуваарилагдаад, тэр нь яаж тендер сонгон шалгаруулалт явж байна вэ гэдгийг нэг анализ хийгээд үзэх юм бол бас арай өөр дүр зураг анзаарагдана. 20 сая төгрөгөөс дээшээ гарсан, тэрнээс бага ажил.

С.Одонтуяа: Ажлын хэсгээс хэн хариулах уу? 82 дугаар микрофон. Нэрээ байгууллагатайгаа хэлээд.

3.Энхболд: Сангийн яамны Хууль эрх зүйн газрын дарга Энхболд. Идэрбат гишүүний туслан гүйцэтгэгчтэй байгуулаад түүн дээр гэрээний асуудлаар маргааныг яах вэ гээд туслан гүйцэтгэгч болон үндсэн гүйцэтгэгч хоорондын байгуулагдаж байгаа гэрээ бол 2 байгууллагын хүсэл зоригоор хийгдэж байгаа цэвэр иргэний эрх зүйн харилцаа учраас энэ зүйлтэй бол хамааралгүй гэж бид хэд үзэж байгаа юм аа. Тийм учраас холбогдох харьяаллын дагуу Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуулийнхаа дагуу явна гэж үзэж байгаа.

С.Одонтуяа: Баярлалаа. Дамдинсүрэнгийн Өнөрболор гишүүн асуулт асууя.

Д.Өнөрболор: Та бүгдийн энэ өдрийн мэндийг хүргэе.

Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга орж ирж байна. Байнгын хороон дээр хуулийн энэ хуулийн хэд хэдэн зүйл заалт дээр бас тодруулга авахын тулд бас асуулт тавьсан. Тэр дотроо бол энэ 34 дүгээр зүйл дээр бол бас 3 асуудал

ярьсан юм уул нь. Тэгээд энэ тухайлбал энэ Сангийн яамны энэ хуулийн төсөлд тусгасан яаралтай горимоор шууд гэрээ байгуулах гээд энэ амбицыг Улсын Их Хурлын гишүүд үнэхээр дийлэхгүй юм байна лээ гээд үнэн байдлыг нь би хэлсэн юм.

Тэгээд баахан доромж амссан. Энэ Байнгын хороон дээр хэлэлцэх үед бол ер нь бараг бүх гишүүд л энэ асуудлыг бол тойрч ярьсан даа. Тэгээд энэ зарим гишүүдийн ер нь хэлж байгаагаар яг үүнээс л том хулгай үүсдэг юм байна гэдэг асуудлыг бол ярьж байна лээ. Тэгээд өмнө нь бол миний хувьд бизнесийн салбарт ажиллаж байхдаа бол үнэхээр энэ төрийн тендерт оролцож үзээгүй болохоор би тэр нарийн ширийн энэ процессын үйл ажиллагааг нь үнэхээр мэдэхгүй юм гэтэл Жавхлан сайд бол энэ асуудлыг бол ААН байгууллагуудын энэ хар жагсаалтад оруулна л гэсэн л асуудлыг бол ингээд тайлбарлаад байгаатай бол би бол санал нийлэхгүй байна гэдгийгээ илэрхийлээд байгаа юм.

Яагаад гэхээр энэ худалдан авах, ажиллагаа бол төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, тайлагнах энэ процесс чинь өөрөө нээлттэй биш байна аа. Энэ албан тушаалтны хариуцлагагүй байдлаас болж энэ хулгай луйвар хийгдэж байна. Ард иргэд хохирч байна гэсэн шүүмжлэлийг л байнга хийж байгаа хүмүүс. Тэгэхээр өнөөдөр иргэдийн орлого бас хумигдаж байна. ААН-үүд үүд хаалгаа барьж байна. Тэгэхээр улс орны эдийн засгийг авч яваа сангийн асуудлыг хариуцаж байгаа хүний хувиар бол зөв бодлогоор ААН-үүдээ дэмжих ёстой, ард иргэдийнхээ орлогыг тэтгэх ёстой. Энэ авч явах энэ олон нийтийг тэнцвэртэй мэдээллээр хангах, дүгнэлт гаргах нь бол таны үүрэг гэж бол би бодож байгаа. Үүнтэй холбоотойгоор энэ Эрдэнэс Тавантолгой компанид хийсэн аудитын тайлангаар шаардлагагүй ашиглагддаггүй, маш их өндөр өртөгтэй их хэмжээний үхмэл хөрөнгийг бол авсан байдаг юм байна лээ. Тэгээд энэ компанийн бизнес төлөвлөгөөний хэрэгжилт өнөөдөр 34 хувьтай байхад худалдан авсан бараа

ажил үйлчилгээний зардал нь бол 7.5 их наяд төгрөг болсон юм байна лээ. Тэгээд зөвхөн энэ 2 тоог л харьцуулахад бол энэ компани дээр бол маш том эрсдэл үүсчихсэн байсан юм байна лээ. Тэгээд энэ аудитын тайлан бол таныг сайд байх үед бол гарсан. Тэгээд энэ төрийн өмч, сангийн хөрөнгөнд байнга хяналт тавих Сангийн сайд түүний харьяа байгууллагууд болох татвар, гааль зэрэг байгууллагуудын үндсэн үүрэг гэж бол би бодох юм. Тэгээд таны хувьд бол шүгэл хүлээх хангалттай хугацаа байсан боловчиг бол энэ ажлыг бол хийж чадсангүй гэж бол бодож байна.

Энэ ТӨК-удын сахилга хариуцлагыг нэмэгдүүлсэн ер нь ямар зохицуулалтуудыг энэ хуульд тусгасан юм бэ? Олон нийтийн энэ хяналтыг ер нь хэрхэн хангахаар тусгасан байгаа вэ? Энэ талаараа бас тодорхой хариулт авчихмаар байна. Байнгын хороон дээр бол тэгээд нэг шүүх хурлын талаар ярьсаар байгаад л тэгээд дууссан. Энэ хууль дээр бол эх оронч худалдан авалтын талаар бол нэлээн их, бас дурдаж тусгасан гэж тайлбарлаж байх шиг байна. Гэхдээ яг энэ худалдан авалтаар жижиг, дунд үйлдвэрлэгчдээ яаж дэмжиж байгаа талаар бол энэ хууль дээрээс бол харагдахгүй байна. Өнгөрсөн хугацаанд бол жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг нийтдээ бараг нэг их наяд төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл олгосон юм байна лээ. Тэгээд өнөөдөр жижиг дунд үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүн, нийт экспортын 2.4-хөн хувийг эзэлж байгаа нь бол маш чамлалттай тоо бол байгаа. Тэгээд энэ эдийн засаг гэх яг ийм хүнд үед бол энэ жижиг дунд бизнес эрхлэгчдэд бол төрийн захиалгыг авна гэдэг бол тэдний үйл ажиллагаанд бол маш том бодитой дэмжлэг гэж үзэж байна.

Тийм учраас энд чиглэсэн бодлого зохицуулалт ер нь байна уу? Энэ хуулийн төслөөс бол би бас үнэхээр харахгүй байна. Гадаад улс орны туршилагыг ингээд авч үзэхэд бол жижиг дунд үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүнийг нь худалдан авах, энэ зах зээлийг хөхүүлэн дэмжих.

С.Одонтуяа: Сангийн сайд Жавхлан хариулъя.

Б.Жавхлан: Гишүүний асуултад хариулъя.

Энэ шууд гэрээ хийх энэ нөхцөл байдал, үр дагавар бол маш их шүүмжлэл дагуулдаг. Тийм учраас энэ удаагийн хуулийн шинэчилсэн найруулга дээр бид агуулгын хувьд энэ зүйл, энэ бүлэг дээр нь маш том дэвшилт гаргаж байгаа шүү. Бид энэ төрийн болон орон нутгийн өмч бараа материал, үйлчилгээ худалдаж авах энэ хууль маань 2000 онд ажиллаж эхэлснээс хойш 2005 онд нэг удаа шинэчилсэн найруулгаар өөрчлөлт хийгээд, ингээд нийтдээ анх бол 5 шууд гэрээний нөхцөл байсан. Сүүлд нь ингээд өөр бусад салбар хуулиудаар нэмэгдсээр байгаад 11 ийм нөхцөлөөр шууд гэрээ хийгддэг болчихсон байгаа юм одоо ажиллаж байгаа хуулиараа. Тэгвэл салбар хуулиудаас нь хасаад эргүүлээд 11.6 болгож энэ хууль руугаа тодорхой болгож оруулж ирж байгаа гэсэн үг. Шинээр шууд худалдан авах гэрээ тийм нөхцөл бол энэ хуулиар байхгүй, хумьж байгаа гэсэн үг.

Тэр битгий хэл одоо байгаа хууль дээр ингэдэг шүү дээ. Бид нар 2 удаа тендер зарлаад шалгаруулалт байхгүй. Оролцогч байхгүй бол шууд гэрээ хийх нөхцөл үүсдэг. Тэрийг ч хүртэл зогсоож байгаа. Тэгэхгүй бол захиалагч, институт нь өөрөө одоо энэ гэрээ тендер шалгаруулалтыг амжилттай болгох тийм мотиваци байхгүй болчихдог. 2 удаа хийе, дараа нь тэгээд шууд гэрээгээр нэг нь дуудаж авчраад л хийчих юм чинь гээд энэ зохицуулалтыг бүр болиулсан, зогсоосон. Гэх мэт энэ шууд гэрээ хийх зүйлүүдийг хязгаарласан. Нөгөө талаар шууд гэрээний үед бүх юм ил тод цахимаар ингэж явдгийг илүү нарийвчилж зааж оруулсан байгаа.

Эрдэнэс Тавантолгой компанийн хувьд Өнөрболор гишүүний хэлж байгаа зүйлүүдтэй бол 100 хувь санал нийлж

байна. Тийм ч учраас Засгийн газар энэ компани дээр онцгой төлбөр тогтоосон. Сангийн яамны ТНБД давхар бүрэн эрхт төлөөлөгч хийгээд явж байгаа. Манай Засгийн газрын хувьд ч тэр, манайхаас өмнө ч тэр хэд хэдэн удаа шалгалтууд хийгдсэн. Шалгалтын мөрөөр харамсалтай нь сайн арга хэмжээнүүд авагдаагүй явсаар бид удаа дараа энэ арга хэмжээг авъя гээд сая ингээд 10 сард онцгой төлбөр тогтоож байна. Одоо ингээд энэ байгаа асуудлуудыг гаргаж ирж тавьж байна. Харин эдгээр асуудлуудтай холбоотойгоор бид цаашаа өөрсдийн эдгээр хуулиуд дээрээ нарийн чангалж өгөх, өөрчилж өгөх зүйлүүдийг ээ энэ удаа хууль дээрээ хэдүүлээ ингээд хийгээд явъя. Энэ хууль бол бүх түвшний төрийн байгууллагууд, төрийн болон төрийн өмчийн оролцоотой үйлдвэрийн газрууд 50 хувиас дээш. Эдгээр ААН-үүдэд бүрэн хамрагдах ёстой үйлчлэх ёстой ийм хууль болно. Тэр эх оронч худалдан авалтын талаар манай Батзул дарга тодруулаад ярь даа. Бүр заалтуудаа дурдаж байгаад.

С.Одонтуяа: 83 дугаар микрофон.

Ц.Батзул: Өнөрболоор гишүүний асуултад хариулъя.

Ажлын хэсгийн гишүүн, Төрийн худалдан авах, ажиллагааны газрын дарга Батзул. Эх оронч худалдан авалтын хүрээнд бол одоо байгаа заалтуудыг нь бол бүгдийг нь сайжруулаад оруулсан байгаа. Эхний заалт нь бол Монгол Улсад үйлдвэрлэж байгаа чанар, стандартын барааны жагсаалтыг нь Засгийн газар батална. Уг жагсаалтад багтсан барааг бол зөвхөн дотоодын үйлдвэрлэгчээс нь авна. Хэрвээ энэ жагсаалтад бараг төрийн байгууллагад хэрэгтэй болох юм бол импортын бараа авахгүй байхаар бүр хуульд заасан байгаа. Энэ статистикийг харах юм бол 2018 онд нийт 92.5 тэрбум төгрөгийг дотоодын үйлдвэрлэгчээс авч байсан бол 2021 онд энэ 332 тэрбум төгрөг ингээд жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа. Жишээ нь бол жанжин штаб бүх

цэргүүдээ бол дотоодод үйлдвэрлэсэн гутал хэрэглэж байгаа. Бүх аж ахуйн тооцоотой үйлдвэрийн газрууд бол нормын хувцас хангалт хэрэгслүүдээ бол бүгдийг нь дотоодын үйлдвэрлэлээр авч байгаа.

Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих тухай хуулийг дагаад хуулийн төсөл дээр одоо мөрдөж байгаа хуульд орсон заалтуудыг нь мөн аваад явж байгаа. Жижиг дунд үйлдвэрлэгчийн үйлдвэрлэж байгаа бараанд бол 15 хувийн нэмэлт давуу эрх олгохоор хуулийн төслийн 8.6-д нь заасан. Харин Монгол Улсад үйлдвэрлэсэн барааны хувьд бол 10 хувийн давуу эрх зөрүү тооцохоор байгаа. Мөн тухайн орон нутагт ажил гүйцэтгэж байгаа ААН-үүдэд бол нэмэлтээр 5 хувийн давуу эрх олгож, тендерийн үнэлгээнд нь тооцохоор хийсвэрээр тооцохоор хуулийн төслийн 8.7-д бол заасан байгаа.

С.Одонтуяа: Жавхлан сайд нэмж хариулъя.

Б.Жавхлан: Одоо байгаа хуулиар тендерт оролцогч нар, ялангуяа дотоод, гадаад гэж ялгаад нэг босго дүн тавьчхаад байгаа юм. Үйлчилгээн дээр 100 сая байшин барилга энэ томоохон тендерүүд дээр 10 тэрбум гээд. Тэр 10 тэрбумаас дээш, зөвхөн гадаадын компаниуд орж болно. 10 тэрбумаас доош бол дотоодын компаниуд. Тэгээд бол эдийн засаг чинь нэлээн өсөлтөө дотоодын компанийн хүчин чадал нэмэгдсэн. Энэ босгыг 30 тэрбум болгож байгаа юм. Өөрөөр хэлбэл 34 төгрөг хүртэл дотоодын компаниуд ороод гаднын компаниуд орохгүй үед зах зээлийг нь хамгаалж өгч байгаа юм. Бараа материал үйлчилгээн дээр жишээ нь зуун сая төгрөг гэж байдаг юм. Тэрийг нь 300 сая болгож байгаа юм. Гэх мэт яг дотоодын үйлдвэрлэгч талаасаа тендерт оролцох энэ боломж хязгааруудыг нь нэмж өгч зах зээлийг нь хамгаалсан гэсэн үг. Түрүүн Батзул бас цухас дурдлаа.

Энэ дотоодын үйлдвэрлэлүүдээс бид сүүлийн жилүүдэд маш сайн худалдан авалтууд хийж байгаа. 2018 онд 92 тэрбум, 2019 онд 151 тэрбум 2020 онд 332 тэрбум төгрөгийн худалдан авалтыг дотоодоосоо хийсэн байгаа юм. Түрүүн дурдсан тэр Засгийн газраас батлах тэр жагсаалтад одоогоор 14 бүлгийн 155 нэрийн бараа бүтээгдэхүүн жагсаалтад орсон байгаа. Энэнтэй ижил төрлийн импортын барааны тендер шалгаруулалт хийгээд импортын бараа шалгарсан бол манайхаас тендер нь шууд зогсоож байгаа. Зогсоогоод энэ жагсаалтад батлагдсан ижил төрлийн ийм бараа материал дотооддоо байна аа. Эндээс та нар худалдаж ав гээд ийм зохицуулалтууд одоо орсон байдаг. Энийгээ бол хадгалаад явна.

Нэмж хэлж байгаа юм шүү.

С.Одонтуяа: Одоо
Ширнэнбандийн Адьшаа гишүүн асуулт асууна.

Ш.Адьшаа: Энэ татвар төлөгчдийн мөнгөөр худалдан авах ажиллагааг явуулдаг. Хөрөнгө оруулалт нэрээр татвар төлөгчдийн мөнгийг завидаг, хулгайлдаг ийм том схем өнөөдрийн гуч гаруй жилийн хугацаанд үйлчилж ирсэн. Энийг засаж залруулахын төлөө үе үеийн Засгийн газар олон зүйлийг ярьдаг гэсэн ч энийг шийдэж чадахгүй ирсэн. Өнөөдрийн энэ хуулиар бас энэ асуудлыг зохицуулах шийдэл гаргалгаа гаргах, нэн ялангуяа цахимжуулах талаар бас шинэчлэлийн зүйл оруулж ирсэнд бас энд бас тодорхой хэмжээгээр эрэл хайгуул хийж, энэ булхай луйврыг энэ төрийн мөнгө төгрөгийг хамгаалах талаар бас анхаарсан гэдэг ийм бодолтой байна. Гэсэн хэдий ч энэ хуулиар зохицуулах шаардлагатай олон зүйлүүд орхигдсон гэсэн ийм бодолтой байна аа. Ялангуяа энэ захиалагчийн эрх, үүргийн талаар энэ тодорхой зүйл алга байна. Энэ захиалагч гэдэг энэ байгууллага сүүлийн жилүүдэд авсан мэдээ, судалгаагаар ямар ч үүрэг хариуцлага хүлээдэггүй.

Жил бүхэн улсын төсөв дээр хөрөнгө мөнгө тавиад тэр барилга, объектыг тухайн гүйцэтгэгч компани ерөөсөө ажлаа хийдэггүй, тухайн ондоо багтсан зүйлээ хийдэггүй. Ингээд л жил бүхэн төсвөө нэмэгдүүлээд л яваад байдаг. Энэ чинь ямар вэ? Энэ талаар ямар зохицуулалт хийсэн. Дээр нь одоо тендер шалгаруулалтад хэд хэдэн компани бэлдчихдэг ийм схем бий болсон. Тэгээд л нөгөө шалгарангуут нөгөө шалгарсан компанийн алдаа дутагдлыг хайгаад л бүхэл бүтэн хуулийн баг ажиллуулдаг. Тэгээд л нэг жижигхэн алдаа олж аваад л нөгөө ялсан компани дээрээ очиж янз бүрийн шантааж хийдэг, мөнгө нэхдэг, тэгээд энэний нь бол нэг 20000000 төгрөг гэдэг ийм доод босго тавьдаг. Тэрнээс илүү мөнгө нэхдэг энэ хүмүүсийн ийм бусармаг үйл ажиллагааг таслан зогсоохын тулд Эрүүгийн хууль, бусад хуульд ямар заалт оруулсан бэ? Энэ талаар асууя.

Дээр нь өнөөдөр энэ үндэсний аюулгүй байдлын асуудал төрийн нууц гэдэг нэрээр өнөөдөр энэ цэрэг, цагдаагийн байгууллагын хөрөнгө оруулалт нууц байна аа. Өнөөдөр хууль шүүхийн өмнө бүгд тэгш байх ёстой. Гэтэл жинхэнэ тэнд чинь өнөөдөр тэр хууль зөрчсөн, чанаргүй аливаа асуудал тэнд явагдаж байна шүү дээ. Энэ хуулиар энийг яаж оруулсан юм. Энэ талаар нэг тодорхой мэдээлэл авъя.

Дээр нь өнөөдөр энэ тендерт шалгарсан компаниуд бичиг баримтаа бүрдүүлээд тодорхой тендер авдаг. Гэтэл энд ажлаа хийдэггүй, туслан гүйцэтгэгч гээд нэг хэдэн хүн бэлдэж авдаг. Орон нутагт ийм юм маш их байгаа. Гэтэл өнөөдөр тэрэнтэй тооцох хариуцлага ч байхгүй. Тэр хар дансанд бүртгэнэ гэдэг чинь худлаа байгаа шүү. Өнөөдөр бол би энийг Ховд аймгийн хэмжээнд энэ сүүлийн авсан судалгаа хийж үзэхэд зөндөө ийм асуудал байна шүү дээ. Тэгээд ямар ч тэрэнтэй тэмцэх юм байхгүй, хариуцлага хүлээх юм байхгүй, худлаа л хар дансанд бүртгэнэ гэдэг ийм юм ярьдаг. Энэ нэг

ажил хэрэг болох талаар энэ хууль санаачлагчид энэ дээр бас тодорхой энэ хууль эрх зүйн хувьд энийг шийдэх ийм гарц гаргалгааг нь тодорхой оруулж өгмөөр байна гэдэг ийм санал хэлье. Тэгээд тэр асуусан асуултад хариулт авъя.

С.Одонтуяа: Сангийн сайд Жавхлан хариулъя.

Б.Жавхлан: Адъяаа гишүүний асуултад хариулъя. Ер нь баярлалаа. Манай яг хуулийн үзэл баримтлал, агуулгыг л ер нь хэлчихлээ дээ. Хэдүүлээ хэлэлцэх шатандаа ажлын хэсэг байгуулагдаад ингээд явна. Засаж залруулах, нэмж хийх зүйлүүдийг хэдүүлээ ярилцаад явъя. Зуун хувь төгс төгөлдөр болоод явж байна гэж яаж хэлэх вэ? Гэхдээ саяын таны хэлсэн энэ 4 чиглэлээр бол бид тодорхой хэмжээний шинэлэг, бас нэг шийдчих юмсан гэсэн зохицуулалтуудыг бол хийсэн юм шүү. Тэр сунгаад яваад байдаг гэж байна. Тэр бол яг үнэн. Үндсэндээ бараг ингээд нэг төрийн худалдан авах ажиллагааны ийм бараг хонгил үүсчихсэн байхгүй юу. Хонгил үүсчихсэн.

Тэгэхээр төрийн худалдан авах энэ нийт процесс маань ерөөсөө бэлтгэл ажлаасаа эхэлдэг. ТЭЗҮ-ээсээ эхэлнэ. Бэлтгэл ажлаа хийнэ. Магадлангаар оруулна. Тэгээд төсөвтөө тусгана. Тэгээд төсөв батлагдсанаас хойш худалдан авах процесс нь эхэлдэг. Ингээд гэрээ нь хийгдээд гүйцэлтийн шатандаа хяналт тавина. Ингээд ашиглалт гээд ийм урт процесс явдаг. Энэ хууль маань бол төсөв батлагдсанаас хойш сонгон шалгаруулалт хийх, гэрээ хийх тэр хоорондхыг зохицуулж байгаа юм. Таны хэлж байгаа үнэхээр яг тэр хонгил үүсдэг шат нь бол бүр бэлтгэлээсээ эхэлчхээд байгаа юм. ТЭЗҮ нь дутуу. Хуучин зургаар магадлал нь бүр хэдэн жилийн өмнө хийгдчихсэн, ийм зүйлүүдийг төсөвт тусгаж оруулахаас болоод шинэ төсөв шаардлагатай болдог.

Дахиж шинээр тэнд шалгаруулалт хийх болдог гээд ийм зүйлүүд үүсээд

байгаа юм. Харин сүүлийн жилүүдэд бид төсвийн шинэчлэлийн хүрээнд, энийг бас засаж янзлах, зураг төсөвгүй ганц ч төсөл оруулахгүйгээр тусгахгүй байх тал дээр бол онцгой анхаарч ажилласны үр дүнд жишээ нь энэ жил төсөв хөрөнгө оруулалтын гүйцэтгэл 81 хувьтай гарч байна. Энэ бол өмнө нь байгаагүй ийм өндөр гүйцэтгэлийн тоо хэмжээ. Тийм учраас энэ дээр бол бид нэлээд хэдэн ийм заалтуудыг төсвийн хууль дээр нь ч оруулсан энэ худалдан авалтынхаа ажиллагааны хууль дээрээ ч зохицуулалтууд нь маш сайн орж явж байгаа. Энэ бол өөрөө түрүүн миний хэлдэг тэр 5 бүлэг чиглэл дээрээ ил тод болгох, хариуцлагажуулах бүхий л шатанд нь ингэж орсон байгаа. Тухайлбал тэр цүнхний компаниудыг хэллээ.

Цүнхний компаниудыг одоо бол ер нь маш шахагдаж байгаа шүү, маш шахагдаж байгаа. Жишээ нь тендерт орох гэхээр тендерт орж байгаа компани чинь өөрөө л тусгай зөвшөөрөлтэй байх ёстой, барилгын тусгай зөвшөөрөлтэй, замын тусгай зөвшөөрөлтэй. Тусгай зөвшөөрөл авах процесс маань өөрөө бараг тендерт шалгарахаас өндөр босготой байх ёстой. Тусгай мэргэжлийн өндөр дипломтой өндөр, ийм үнэмлэхтэй тийм юм мэргэжилтэн инженерүүдийг оруулж байгаад тусгай зөвшөөрлөө авчихдаг. Гэтэл тендер шалгаруулалт дээр очихоороо нөгөөдүүл нь солигдчихсон тэр хүмүүс нь тэндээ ажилладаггүй байх жишээтэй.

Одоо энэ хуулиар яаж зохицуулагдаж байгаа вэ гэхээр нэг арай өндөр мэргэжлийн барилгын инженер хүн байлаа гэхэд утсан дээр нь мессеж ирж байгаа юм та ийм дипломтой, ийм мэргэжлийн хүн байна. Таных ийм ийм тендерт та оролцож байгаа юм байна шүү гээд мессежээр нотликэйшин нь ирж байгаа. Зарим үед тэр хүн тэр мессежийг аваад өөрөө тэр тендерт орж байгаагаа мэдэж байх жишээтэй. Одоо жишээ нь барилгын тендерт орж байгаа компаниуд, манай дээр тийм техник эзэмшдэг, ийм

тийм мундаг техниктэй л ингээд л бас ордог. Энийг бол манай төрийн мэдээллийн систем дээр бол бид нар 16 эх үүсвэрээс нэгдсэн ийм маш сайн системтэй болж ирсэн байгаа юм.

Тийм учраас энэ дээр бол маш сайн зохицуулалтууд хийж, энэ цүнхний компаниудыг шахах ийм эрх зүйн зохицуулалт бол сайн болсон. Энэ нууц гэж байна. Харамсалтай нь энэ нууц бол төрийн нууцын хуулиар тусдаа ингээд энэ хуулиар зохицуулагдахгүй ингээд явна. Нууцаас гадуур төрийн худалдан авах бүх түвшний ажлыг бид нар энэ хуулиараа зохицуулаад явна. Ажлаа хийдэггүй нөхдүүд дээр хариуцлага тооцно гэхээр цаашдаа ажлаа хийдэггүй компаниудыг шалгаруулах биш. Тийм компаниуд тендер шалгаруулалтад оролцох боломжгүй болгох ийм эрх зүйн зохицуулалт нь бол хамгийн шударга, ил тод, тэгээд ёстой л таны хэлж байгаагаар төрийн мөнгөөр нэг төгрөг болгон байгаа онох ажлаа хийх ёстой гэдэг ийм зарчмаар зохицуулалт хийгдэнэ.

С.Одонтуяа: Батзул Төрийн Худалдан авах ажиллагааны газрын дарга хариулна. 83 дугаар микрофон.

Ц.Батзул: Хуулийн төсөлд бол хариуцлага тооцох зохицуулалтыг 61 дүгээр зүйлд тодорхой заасан байгаа. Бид нарын оруулж ирсэн нэг шинэ зохицуулалт юу вэ гэхээр мөрдөж байгаа хуулиар эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол Төрийн албаны хуулиар хариуцлага хүлээнэ гэгчихсэн байдаг. Гэтэл энэ хуулийн дагуу захиалагчийн эрх, үүргийг хэрэгжүүлж байгаа Төрийн албаны хуулийн үйлчлэлд хамаардаггүй олон албан хаагч нар байдаг. Жишээ нь төрийн өмчит үйлдвэрийн газрууд төрийн өмчийн оролцоотой хуулийн этгээдүүдийн хувьд хөдөлмөрийн гэрээний дагуу үйл ажиллагаа явуулж байдаг. Тэгээд төрийн албаны хуулиар нь хариуцлага тооцох гэхээр энэ зохицуулалтад ордоггүй учраас бас хариуцлагын асуудал дээр дутагдал байсныг нь эргэж хараад Хөдөлмөрийн

хуулийг нь мөн нэмж оруулж ирсэн байгаа. Тэгээд гүйцэтгэх захиралтай хийж байгаа ТУЗ-ийн гэрээнд нь бол энийг нь тусгахаар хуулийн зохицуулалтад нь тодорхой зааж өгсөн байгаа.

Нөгөө талдаа бас захиалагчийн гаргах шийдвэрийг нь хугацаатай нь хамт тодорхой зааж өгсөн. Хэрвээ захиалагч өөрөө хуулийн хугацаанд эс үйлдэхүй хийгээд гаргаад, тэгээд хуульд заасан шийдвэрийг хуулийн хугацаанд гаргаагүй бол хариуцлага тооцохоор бас нарийн зохицуулалтуудыг оруулсан байгаа.

С.Одонтуяа: Адьшаа гишүүн тодруулъя 1 минут.

Ш.Адьяа: Энэ төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын дарга байгаа учраас нэг зүйлийг би тодруулчихъя. Энэ Ховд аймагт гэхэд би удаа дараа асуудал тавиад байгаа юм. Тэр нэг сургуулийн барилгын тендер авсан нэг компани ерөөсөө 2 сар шалгарчихаад 11 сард хүртэл ажлаа хийгээгүй. Гэтэл тэр 2, 3 газар тендер аваад одоог хүртэл явж байгаа. Гэтэл энийг сонгон шалгаруулалтыг зарлая гэж танайд өгсөн. Гэтэл шүүх дээр өгсөн ч юм уу, өгөөгүй гэдэг байдлаар өнөөдрийг хүртэл гацааж байгаа. Энэний нэг хариулт авъя. Би энийг олон сайд, дарга нар ч хэлсэн, өөртэй чинь ч утсаар ярьсан. Гэтэл энд ямар сонирхол байна аа? Энэ талаар хариулт авмаар байна.

С.Одонтуяа: 83 Төрийн худалдан авах ажиллагааны газрын дарга Батзул.

Ц.Батзул: Адьяа гишүүний асуултад хариулъя.

Анх 2021 оны 12 дугаар сард энэ Боловсрол шинжлэх ухааны сайдын багцаас санхүүжих 160 суудалтай Мөнххайрхан сумын сургуулийн барилгын тендер зарлаад Вива зон гэдэг компани тендерт шалгараад гэрээ байгуулсан байсан. Тэгээд Боловсролын ерөнхий газраас гэрээний үүргээ зөрчсөн гэдэг

асуудлаар 9 сард гэрээг нь цуцалсан. Үүнтэй холбоотойгоор бас шүүхэд маргаан гаргасан талаар бол Захиргааны хэргийн шүүхээс манай газарт бол 12 сарын есний өдөр бол мэдэгдсэн. Гэхдээ шүүхээс бол тендер шалгаруулалтын процессыг нь зогсоохыг даалгаагүй учраас бид дараагийн шатны тендер шалгаруулалтыг нь 11 сарын 10-ны өдөр зарлаад түр хугацаанд завсарлахсан байж байгаад буцаагаад нээгээд энэ 1 сарын 23-ны өдөр тендер хүлээж авахаар бол зарлахсан явж байгаа. Тэгэхээр ямар нэгэн байдлаар бол сонгон шалгаруулалт.

С.Одонтуяа: Одоо Сайнхүүгийн Ганбаатар гишүүн асуултаа асууна.

С.Ганбаатар: Энэ Монголын улс төрчдийн энэ 76-гийн хамгийн гол анхаарах л ёстой асуудал л даа. Энэ хулгай нүүрлэсэн, төрөөс хулгайг нь бууруулахын тулд энэ тендертэй холбоотой энэ хуульд л анхаарах ёстой гэж би ойлгож байна. Тэгээд улсын мөнгөөр барилга байшин барина, сургууль, цэцэрлэг барина, эмнэлэг барина, тоног төхөөрөмж оруулж ирнэ гэж хэлчээд л худлаа байдаг ар нь түүз биш байдаг. Дандаа худлаа ярина. Тэгээд энэ бүр мэргэшичхсэн, би санаж байна. Өмнө нь гишүүн байхад Хан-Уулын нэг эмнэлэг л байнга л яригддаг байсан. Анх 4 тэрбумаар орж ирээд л, дараа нь 7 тэрбум. Сүүлдээ бүр 24 болчихсон явж байсан. Тэгээд бүр барих нь гол биш, зүгээр жил болгон сунгаад л, мөнгө идээд л явж байдаг тийм бүр бүлэг болчихсон юм шиг.

Харин энэ Сарангэрэл сайд, Эрүүл мэндийн сайд байхдаа тэрийг ёстой нэг зүтгэж байгаад нэг оруулчихсан байна лээ. Тэгэхээр иймэрхүү бэрхшээлүүд их байдаг. Энэ хууль дээр бүгд анхаарах ёстой. Миний нэгдүгээр асуулт төслийн 14.3, 42.3.3 хоёр заалт дээр энэ тендерийн ба гүйцэтгэлийн баталгаанд зөвхөн Монгол Улсын даатгалын байгууллага даатгуулах эрх олгосон ийм байгууллага байна гээд заачихсан байгаа. Даатгалтай юм байна. Энэ даатгалын энэ заалт дээр

тендер ингээд авчхаад тооцоо дутуу, гүйцэтгэл чанар муу гээд худлаа үнэн яриад ингээд сунжирдаг энэ муухай юм байхгүй болно гэж би ойлгож болох уу? Даатгалын компани бол арыг нь дааж байгаа гэж ойлгож болох уу? Иншиуренс гэдэг чинь ар нь түүз гэсэн үг шүү дээ. Энэ ярьж байгаа бэрхшээлүүд байхгүй болно гэдэг би энэ дээр хариулт авмаар байна. Өөрөөр хэлбэл тендерт оролцож байгаа компаниуд хариуцлагагүй тэр хар жагсаалт жагсаалд олон жил ярилаа шүү дээ. Хэрэгжихгүй байгаа. Хариуцлагагүй байгаа. Энэ заалтаар хариуцлагатай болох уу? Нэгдүгээр асуулт.

Хоёрдугаарт, би зарчмын юм ярья.

Ер нь энэ тендер ярихлаар чанар үнэ 2 л ярьдаг л даа. Хамгийн сайн, гайгүй үнэ өгсөн хамгийн сайн чанартай санал өгсөн компанийг л шалгаруулдаг. Яг энэ үзүүлэлтээрээ бол MCS юм уу эсвэл хэдэн олигарх компаниуд л шалгарна. Хамгийн гайгүй үнэ уг нь хамгийн чанартай тэд ажил хийж сурсан. Гэтэл татварын мөнгөөр улсын мөнгөөр ажлын байр бий болгох дөнгөж хөлөө олж ядаж байгаа жижиг, дунд үйлдвэрлэгчийг дэмжинэ гэсэн ойлголт хуульд байдаг шүү. Энэ олон улс дээр ч гэсэн байдаг. Тэгэхээр Америкт бол бүр шинэ бүтээл, оновчтой санал гэдэг компанийг дэмжинэ гэж байгаа шүү дээ? Ай фад анх гарч ирэхэд хамгийн анхны худалдан авалтыг дэлхийгээр тарахаас нь өмнө Америкийн Засгийн газрын мөнгөөр Засгийн газар худалдаж авдаг ийм ойлголтууд байдаг аа? Тэгэхээр жижиг, дунд үйлдвэрлэгчийг дэмжих, энэ зорилгоор салбарын бизнес эрхлэгчдийн төлөөллийн байгууллагуудтай хэлэлцээрт ордог, шалгаруулдаг тийм зүйл заалт энд хүчтэй харагдахгүй байна. Энийг би олон жил ярьж байгаа юм. Тэгэхгүй зүгээр сайд юм уу, эсвэл улс төржсөн дээр тавигдсан нэг дарга нэг компанийг сонгон шалгаруулна гэдэг гоё байж магадгүй. Тэгэхээр тэр төлөөллийн байгууллагуудтай ярьдаг энэ механизм дээр та нар яаж анхаарсан, хэд хэддүгээр

заалтад орсон бэ? Би олигтой хүчтэй заалт олж харахгүй байна.

Гуравдугаарт 14.3, 42.3 дээр энэ дандаа гадаадаас, бид сонгон шалгаруулалт бас их хийдэг гадаадаас тоног төхөөрөмж авдаг, гадаадын даатгалын байгууллагуудыг оруулж ирсэн тохиолдлууд Оросын хууль дээр Казахстаны хууль эрс байдаг юм байна лээ. Ганцхан Монголын гэж яагаад заасан юм бэ?

Дөрөвдүгээрт, тэр эмзэг мэдээлэл гэж 22.5 дээр байх юм. Эмзэг мэдээлэл гэж ер нь юуг хэлээд байгаа юм бэ? Хүний эмзэг мэдээллийг тараахгүй гэсэн нэг ийм үг томъёолол яваад байх юм. Тэгээд би энэ 4 асуулт дээр хариулт авъя.

С.Одонтуяа: 83 Батзул дарга хариуллаа.

Ц.Батзул: Ганбаатар гишүүний асуултад хариулъя.

Мөрдөж байгаа хуулийн хүрээнд бол гүйцэтгэлийн баталгааг арилжааны банкны баталгаагаар гаргадаг. Энэ маань сая хавар өөрчлөлт ороод өмнө нь бол нийт төсөвт өртгийг нь 5 хувиар гаргадаг байсныг нь өөрчилж, тухайн онд санхүүжих дүнгийн 3 хувийг гаргах бол ийм зохицуулалтыг оруулж өгсөн байгаа.

Нөгөө талдаа сая 12 сард Их Хурлаар хэлэлцээд энэ гүйцэтгэлийн баталгаа, чанарын баталгаа, тендерийн баталгааг нь даатгалын баталгаагаар гаргахаар хуулийн төсөлд нэмэлт орсон байгаа.

Тэгэхээр яг таны үзэж байгаагаар гүйцэтгэлийг бол даатгалын баталгаагаар давхар баталгаажуулж байгаа энэ шинэ зохицуулалт бол орсон. Үүнийгээ бол тендертээ хадгалаад, шинэчилсэн найруулгадаа бол хадгалаад явна. Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлд бол энэ дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих давуу эрхийн зөрүү тооцох

зохицуулалтуудыг нь оруулсан байгаа. 8.4.4 дээр Инновацийн тухай хуулийн 3.1.4-т заасан инновацийн бүтээгдэхүүнд бол давуу эрх олгоно гээд мөн жижиг, дунд үйлдвэрлэгч эрхлэгчийн бараанд бол 15 хувийн давуу эрх олгоно гэдгийг нь 8.6 дугаар зүйлд бол заасан байгаа. Мөн зөвхөн Засгийн газраас баталж байгаа жагсаалтад орсон дотоодын бараа байх юм бол энийг нь бол импортын бараатай өрсөлдүүлэхгүй цахим дэлгүүрт оруулна гэж заасан байгаа.

Хуулийн яг үндсэн концепц юу болж байна гэхээр мөрдөж байгаа хуулийн харилцаа маань цаасан суурьтай буюу цаасан харилцаан дээр үндэслэж хийгдсэн байгаа. Энэ үед бол нөгөө тендерт оролцогчдын бүрдүүлдэг материал нь маш их хэмжээгээр байдаг. Одоо бол үндсэндээ бид нар Сангийн яамнаас судалгаа хийгээд нэг тендерт бол дунджаар нэг 200 хуудас цаас скайнердаж тендерт оролцдог, шинэчилсэн найруулгаар бол ер нь төр өөртөө байгаа мэдээллийг ААН эсвэл хуулийн этгээдээр ингээд дамжуулж нэг хүнээс нөгөө газар лавладгаа болиод төр өөрийнхөө байгаа мэдээллийг өөрөөсөө лавладаг болдог. Ийм зохицуулалтыг бол тусгаж хийсэн байгаа. Тэгэхээр та хэдэн онд байгуулагдсан компани вэ гэдгийг нь бол компаниас нь асуугаад байх хэрэггүй. Хуулийн этгээдийн бүртгэлээс асууж байна. Та өмнө нь улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар ямар ямар ажил хийсэн бэ гэдгийг нь нөгөө компаниасаа асуугаад байх хэрэггүй.

Төсвийн хөрөнгө оруулалтын газраас нь нэгдсэн мэдээллийн сангаас нь үзээд тэгээд тэр газрынх нь комисс нь ажиллаад чанартай хийгдсэн юм уу, чанаргүй хийгдсэн юм уу үүнээс хойш ямар асуудал үүссэн юм гэдэг бүх мэдээлэл дээр нь үндэслээд тендерийн үнэлгээ хийнэ гэсэн үндсэн концепцод орж ирсэн байгаа. Тэгэхээр нөгөө энд тэнд очиж давхар ажил эрхэлдэг, эсвэл өөрийнх нь хүчин чадал нь хүрэхгүй байхад нэмж гэрээ авдаг энэ асуудал маань тодорхой хэмжээнд бол цэгцэрнэ гэж үзэж байгаа.

Эмзэг мэдээллийн хувьд бол Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль, Хувь хүний нууцын тухай хуулиар хувь хүний эрүүл мэндийн байдал, хувийн мэдээлэл нь бол нууцад байхаар заасан байгаа. Тэгэхээр тендерт бол тусгайлан хүний энэ эмзэг мэдээлэлтэй холбоотой мэдээллийг бол ашиглахгүй. Зөвхөн тухайн байгууллагын үндсэн үйл ажиллагаа чадавх, нөөц бололцоог нь тогтоох зорилгоор төрийн байгууллагаас мэдээллийг нь лавлана гэж зохицуулсан учраас энийг нь хуулийн төсөлд тусгайлан зааж оруулсан байгаа.

Тэгэхээс биш хувь хүний нууцын тухай хуулиар бол эмзэг мэдээлэл нь угаасаа тухайн хүний зөвшөөрөлгүйгээр бусдад задруулах нь хориотой байдаг учраас. Энэ хуулийн зохицуулалтын дагуу хуулийн төсөлд бол яг энэ зарчмынхаа дагуу орсон байгаа.

С.Одонтуяа: Ганбаатар гишүүн тодруулъя, 1 минут.

С.Ганбаатар: Давхардаад зарим юм арай дутуу л хариулчаад байх юм.

Тэр нөгөө тендер авчхаад ингээд луу унжаад төрийг зовоогоод арчаагүйтээд яваад байдаг юм зогсоно гэж би ойлгож болох уу? Энэ комплет зогсоно гэж. Та нарын үг чинь бас чухал шүү дээ. Тэрийгээ хэлчих ээ. Яагаад гэвэл хариуцлагын даатгал гэдэг ийм шинэ зохицуулалт орж ирсэн учраас би бас итгэл төрж байна шүү дээ надад.

Хоёр дугаар асуулт гэвэл тэр жишээ нь Тавантолгой ТУЗ гэж байсан. Бүх сайд дарга нар энэ төрийн нарийнууд байсан. Одоо энэ бэт бүрэн эрхт төлөөлөгч гэсэн тэр ТУЗ-д байсан. Энэ хүмүүс энэ янз бүрийн тендер худалдан авах, энэ төрийн өмчийн энэ янз бүрийн худалдан авах энэ үйл ажиллагаанууд дээр хариуцлага үүрэх үү? Энэ чинь зөв, зүгээр шагналын албан тушаал юм уу? Энэ дээр ер нь надад тодруулж хэлэх болов уу гэж би дотроо бодоод байсан. Бид чинь энэ

улсын мөнгөөр ажил, бараа бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ авчхаад хулгай луйвар хийхийг л зогсоох гээд л улс даяараа шалдлаад.

С.Одонтуяа: 83 дугаар микрофон Батзул дарга.

Ц.Батзул: Ганбаатар гишүүний асуултад нэмж хариулъя.

Түрүүн би нөгөө гүйцэтгэлийн баталгаа биш ээ. Тендерийн баталгааг даатгалын сертификатаар зөвхөн Монгол Улсын даатгал гэдэг энд нь хариулахад дутуу хариулж. Давхар даатгагчийн гэрээ байгуулахыг нь бол тухайн даатгалын байгууллага нь өөрийнхөө хүрээнд бол гэрээ байгуулаад явах нь бол нээлттэй байгаа. Таны хэлж байгаа нөгөө байгуулсан гэрээнийхээ үнийг нэмэгдүүлээд л байдаг асуудал маань үндсэндээ түрүүн Жавхлан сайдын хариулсантай яг адилхан хуучирсан зураг төсөв магадлал хийгдээгүй бүр он удаан жилийн өмнөх төсвөөр хийчихээр л яг ийм асуудал үүсээд. Дунд нь бас зургийн алдаатай байдлаас болоод төсөвт тусгагдаагүй ажлууд нэмж гарч ирдэгтэй холбоотойгоор бас ингэж төсвийн төлөвлөсөн хугацаандаа хийгдэхгүй байх дутагдалтай тал байсныг нь сая Их Хурлаас Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулаад Төсвийн тухай хуулийн 29.².2-т сүүлийн 2 жилд баталгаажсан. Магадлалаар баталгаажсан төсөвтэй байх төсөл арга хэмжээнд бол мөнгө тавина.

Мөн дээрээс нь Төрийн хяналтын хуулиар нь бас энэнтэй холбоотой.

С.Одонтуяа: Дашдондогийн Ганбат гишүүн асуулт асууна.

Д.Ганбат: Яах вэ дээ бид нар нэг асуусан болоод л та нар нэг хариулсан болоод л нэг иймэрхүү маягтай л явж байна л даа. Үгүй тэгээд энэ Тендерийн тухай хууль бараа бүтээгдэхүүн худалдан авах энэ хууль чинь хэдэн удаа өөрчлөгдөж байгаа юм бэ? Тэгээд өөрчлөгдөх тусмаа

сайжирч байна уу? муудаж байна уу? Тэрэн дээр дүн шинжилгээ хийсэн юм байна уу? Энэ бол нэг косметик чанартай л өөрчлөлт орж ирж л гэж бодож байна. Тийм нөгөө нэг музейгээ барьдаг Нөгөө л түүх юу билээ хөшөө дурсгалаа барьдаг. Нөгөө бурхны хөшөөгөө мөнгө төгрөг оруулдаг тэгээд орон нутагт бол жижиг нь жижиг, том нь том. Бүгд л хулгай хийж байгаа шүү дээ. Энэ тендер гэдэгт чинь итгэдэг хүн ганц ч байхгүй болчихсон. Үгүй ээ энэ дээр санхүүгийн хяналт шалгалт ордог юм уу? Аудит ордог юм уу? Энэнтэй холбогдуулаад ямар нэгэн хүн шийтгэл хүлээсэн үү, хариуцлага хүлээсэн үү? Хэдэн хүн хариуцлага хүлээсэн, ямар ямар шийтгэл авсан юм. Тэгээд ажил нь яаж сайжирсан юм? Үгүй ээ яах вэ шинэ оны сүүлийн өдрүүдэд бас нэг иймэрхүү юм яриад байх хэцүү л байна л даа.

Тэгээд тэр барьж босгосон юм нь хэрэглэгчдийн сэтгэл ханамж нь ямар байдаг юм. Эцсийн хэрэглэгч нь тэгээд ард түмэн л байгаа шүү дээ. Иргэд л байгаа шүү дээ. Тэр иргэдээс нь татварыг нь авч байгаа. Тэд нарт зориулаад барьж өгч байгаа юм нь тэд нарын шаардлагыг хангасан ийм байдаг уу, тэр сэтгэл ханамжийг нь авсан тэр маань асуудаг уу, хачин хачин л юм барьчихсан. Тэгээд их л баяжсан улсууд байдаг шүү дээ. Сүүлийн 5, 6 жил бол 9911 утас, Ланд круйзер 300 машин бол буунгуутаа л үнэд ороод л бүгд л худалдаж авч байгаа шүү дээ. Дандаа л МАН-ын угшилтай том жижиг дарга нар бүгдээрээ л авдаг. Нүдэн дээр л ингээд л голийгоод байдаг. Тэгээд ард түмний амьдрал улам л хүнд хэцүү болж байдаг. Ийм л байгаа шүү дээ. Та нарт тийм хүсэл зориг байгаа юм уу? Энэ ажлыг сайжруулах төрийн оролцоотой энэ юм чинь Монгол Улсын эдийн засгийн 40, 60 хувийг эзэлчихлээ. Нэг иймэрхүү маягаар яваад байвал наадах чинь ямар ч үр дүн гарахгүй ээ. Сангийн сайдаа, Засгийн газраа наадахаа уг угшлаар нь сайжруул. Муу нэртэй, луу данстай АН байхад наадах чинь 28, 29, 30 хувийн төр мэддэг барьдаг байсан юм. Тэрийг нь багасгадаг

байсан юм. Хаашаа яваад байгаа юм та нар.

Тэр Хойд Солонгосыг байгуулах гээд байгаа юм уу? Юугаа байгуулах гээд байгаа юм. Үнэхээр хэцүү байна шүү дээ. Энэ ард түмэн чинь. Одоо та нарын барьж байгаа, босгож байгаа юманд итгэдгээ байчихсан. Тэр нефтийн үйлдвэр чинь яасан, хаана байгаа юм. Бүтнэ босгоно бүтээнэ гээд байсан. Тэгээд Тавантолгой чинь бөөн л өөр л байгаа шүү дээ. Ер нь ямар ямар хүн шийтгүүлсэн юм бэ? Хариуцлага ярихгүйгээр энэ юм чинь сайжрахгүй шүү дээ. Тэгсэн мөртөө төр дээрээ баахан мөнгө овоолоод татвар төлөгчөө цуглуулаад олигтой компаниуд наана чинь орох ч үгүй. Та нарын хэдэн компаниуд ордог. Тэр концессын гэрээ гэж байсан Концессын хууль гэж байсан. Нэрийг нь өөрчлөөд л төр хувийн хэвшлийн түншлэл гээд л тэрүүгээр баахан мөнгө цохисон шүү дээ, дээгүүрээ. Нэг иймэрхүү маягтай л нэг косметик чанартай өөрчлөлт оруулж ирээд л ингээд байгаа та нар.

Одоо наадахад чинь итгэдэг, барьдаг хүн байхгүй ээ. Хэдэн хүн шийтгүүлсэн юм. Ямар хариуцлага үүрсэн юм? Санхүүгийн хяналт, шалгалт гэж ордог юм уу? Аудитын дүгнэлт гэж байна уу? Орон нутагт бол нөгөө ялдаг хэдэн компаниуд л ялдаг. Хэдэн дарга нарын. Тэгээд МАН нь тэрнээс нь татвар авдаг юм гэсэн. Тэгээд юу ч дуугарч чаддаггүй. АТГ бол тэрэн дээр бол ажилладаггүй.

С.Одонтуяа: Жавхлан сайд хариулъя.

Б.Жавхлан: Ганбат гишүүний асуултад хариулъя.

Ийм ерөнхий хуулийн үзэл баримтлалтай холбоотой асуулт асуулаа. Энэ хуулийн орчин ер нь 2000 оноос бид ийм эрх зүйн зохицуулалттай болсон. Үүнээс хойш 2005 онд нэг удаа шинэчилсэн найруулга ороод, тэрнээс хойш үндсэндээ 17 жилийн дараа өнөөдөр анх удаа 70 хувь

дээр нь өөрчлөлт орж байгаа шинэчилсэн найруулга орж байна гэсэн үг. Таны ярьж байгаа энэ тендер худалдан авах үйл ажиллагааны гарсан зөрчил муу үр дагавар бид нар хойшдоо анхаарах зүйлүүдтэй санал нийлж байна уу?

Нийлж байна. Үнэхээр нийлж байна. Харин энийг цаашид засаж янзлах төрийн төсвийн нэг төгрөг болгон төрийн үйлчилгээг илүү чанартай үзүүлдэг, төсвийн хөрөнгө оруулалтыг илүү чанартай, үр өгөөжтэй байлгах тал дээр л бид нар зорилт тавьж ингэж ажиллаж байгаа. Та сая тэр музейн эд нар гээд ярилаа. Энэ хууль маань бол музей барих уу, үгүй юу гэдгийг шийддэг хууль бол биш. Музей барих эсэхийг бол бид нар Төсвийн хуулиараа шийднэ нэгэнт Төсвийн хууль батлагдаад жагсаалт гарсан хойно тэрийг чанартай, ил тод, шударга ийм худалдан авалт хийх тэр процессыг энэ хуулиар зохицуулдаг ийм байгаа юм.

Тэгэхээр 17 жил шинэчилсэн найруулга хийгдээгүй хууль дээр бол бид маш хатуу дорвитой бөгөөд цаашидаа их дунд, урт хугацаанд олон жилийн настай, сайн үр дагавартай байх ийм хуулийг л бид нар батлах ёстой ийм хариуцлагатай цаг үе мөн юм аа. Та нэгэнт их ерөнхий агуулгаар үзэл баримтлал дээр нь орж ирж байгаа учраас ер нь таныг бас би энэ ажлын хэсэгт нь орж ажиллаасай гэж хүсэж байна. Таны нүдээр харах нэг өөр бид нарын нүдээр харах бас нэг өөр. Ингээд хамтраад ажиллацгаая л гэж уриалж байна.

С.Одонтуяа: Тэр хариуцлага хүн хүлээсэн юм уу, энэ тендерийн будилаанууд дээр ер нь хэн хэзээ хариуцлага хүлээсэн юм бэ гээд асуугаад байсан юм бэ гэж асуугаад байсан.

Б.Жавхлан: Энэ хууль маань өөрөө бол энэ Эрүүгийн байцаан шийтгэх хууль биш шүү дээ. Энүүгээр бол хуулиар шийтгэл хүлээлгэдэггүй. Энэ дээр бол хариуцлага тооцох захиргааны бид нар хязгаарлалтууд авна. Захиргааны арга

хэмжээнүүд авна. Тендер дахиж орохгүй байх. Тэнд орохыг нь оролцохыг нь зогсоох, оролцож байх шатанд нь хасах, хар жагсаалтад оруулах гээд. Тууль шүүхийн байгууллага руу шилжүүлэх асуудлууд бол байлгүй яах вэ. Тэр нь Эрүүгийн хуулиараа тусдаа ингээд шийдэгдээд явдаг. Энэ дээр би нэг юу билээ статистик хэлье. Жилдээ бид ингээд төрийн болон төрийн өмчийн оролцоотой ААН-үүд, төсвийн хуулиа нийтдээ нэг 22000 ийм худалдан авах ажиллагаа хийж байна. Гэрээ байгуулагдаж байгаа юм. 2018 онд үүнтэй холбоотой 21 хувь дээр нь маргаан гардаг байсан. 2018 онд хэдхэн жилийн өмнө 4 жилийн өмнө. 2022 онд 3 хувь болсон. 3 хувь болтлоо буурсан гэсэн үг.

Өөрөөр хэлбэл, тендер шалгаруулалт, худалдан авах ажиллагаа маань бас илүү чанартай явж ирж байна гэсэн үг. Хариуцлагатай болж ирж байна гэсэн үг. Эндээс нэг хүрэхгүй хувь нь шүүхийн шат руугаа очиж байгаа. Тендерт холбоотойгоор ийм статистик хэлье. Энхболд дарга хэлээдэх, яг тендертэй холбоотой, ялангуяа захиалагч талаасаа шүү, төрийн оролцоо талаасаа төрийг төлөөлж оролцож байгаа улсуудаас сахилга хариуцлага ялангуяа шүүхээр эрүүгийн хариуцлага хүлээсэн хэдэн тийм тоо байна вэ? Тэрийг хэлээдэх.

С.Одонтуяа: Хэн хариулах юм. Юугаа өргөдөө 82 дугаар микрофон.

3.Энхболд: Тендерийн хуулийг зөрчсөн талаар бол АТГ-аас бол Сангийн яаманд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийн дагуу тайлбар, зөвлөмжийг бол Сангийн яам гаргаж өгч ажилладаг тодорхой эрүүгийн хэрэг дээр. Яг хэчнээн тэр тухайн эрүүгийн хэрэг дээр шалгагдаад шүүхээр хэчнээн хүн ял шийтгэл авсан асуудлыг бол танд АТГ болон шүүхийн судалгаанаас авч байгаад танд жич хариу мэдэгдье ээ.

С.Одонтуяа: Ганбат гишүүн тодруулъя.

Д.Ганбат: Тэгээд хууль өргөн бариад хууль хэлэлцээд явж байхад нэг иймэрхүү л байна шүү дээ. Тэр ул сууриар нь яриа гээд би та нарт хэлээд байна шүү дээ. Хэдэн хүн шийтгүүлсэн юм. Ямар байсан юм. Юун дээр нь анхаарах ёстой юм. Тэрийгээ мэдэхгүй байж байж л дээ. Тэндээс асуу эндээс асууя гээд энд цоорхой шанага шиг байгаа татвар төлөгчдийн мөнгийг улсын мөнгийг ингээж урсаж байгаа юмыг хаах, боох хүсэл ерөөсөө үнэхээр байхгүй юм.

Тендерт байнга шалгардаг хэдэн компаниуд л байдаг шүү дээ. Хөдөө орон нутагт бол бүгдээрээ л бие биеэ мэднэ шүү дээ. Миний ярьж байгаа ч гэсэн бүгд сонсоод сууж байгаа байх. Тэгээд инээд нь хүрч байгаа байх. Та нарын ярьж байгааг сонсоод, тэгэхээр ийм судалгаагүй ийм цаанаасаа системтэй хийгээгүй ийм хуулиа тэгээд л ингээд баталчихдаг энэ хууль нь ингээд гарчихлаа. Тэгэхээр сайн сайхан болъё гээд горьдоод байх юм юу ч алга шүү дээ. Энэ дээрээ анхаармаар байна шүү энэ ажлын хэсэгт байж байгаа хүн юу мэдэж байна? Яаж байна.

С.Одонтуяа: Дараагийн асуулт асуух гишүүн байхгүй байна. Гишүүд асуулт асууж хариулт авч дууслаа. Үг хэлэх дэмжсэн 3 хүртэл дэмжээгүй 3 гишүүнийг бүртгэе. Ганбат гишүүнээр тасаллаа. Нанзадын Наранбаатар гишүүн үг хэлнэ.

Н.Наранбаатар: Тендерийн хуулийг бол ер нь шинэчлэх цаг нь бол болсон л доо. Өнгөрсөн хугацаанд бас л зөндөө л алдаатай оноотой асуудлууд гарсан. Чанаргүй олон ажлууд хийгдсэн. Хугацаандаа дуусаагүй өнөөдрийг хүртэл ингээд сунжраад явж байгаа. Цаашаа хэзээ дуусах нь мэдэгдэхгүй асуудал гарсан олон хүмүүс бас тендер шалгаруулалттай холбоотой. Хууль хяналтын байгууллага руу шилжсэн, төсвийн мөнгө үр ашиггүй зарцуулагдсан гээд олон асуудлууд байгаа.

Тийм учраас энэ дээр харин хуулийг шинэчилсэн найруулгаа хийхдээ нэлээн бас судалгаа ялангуяа энэ орон нутагт энэ худалдан авах ажиллагааг зохион байгуулж байгаа улсууд. Энэ төрийн албан хаагчид ийм хүмүүсээс нэлээн сайн хэлэлцүүлэг хийж, саналыг нь сайн авч байж энийгээ амьдралд нийцсэн юм хийхгүй бол болохгүй шүү. Энэ тендер орон нутгийн өмчөөр тендер шалгаруулж ч бараа ажил үйлчилгээ авч байгаа энэ үйл ажиллагаанд бол хэд хэдэн бас гажуудлууд өнгөрсөн хугацаанд гарсан.

Тухайлах юм бол энэ цүнхний компаниуд ингээд тендерийн ажил аваад хийхгүй. Би чадна гээд доороо туслан гүйцэтгэгч аваад тэр нь ажлыг нь ингээд алдуулдаг. Өөрөө ажил хийдэггүй хүн ч байхгүй, техник хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж байхгүй ийм асуудлууд маш их гардаг. Мөн шууд гэрээ байгуулах заалтыг ашиглаж аваад ингээд шууд гэрээ рүү оруулаад үүнээсээ болоод чадваргүй компаниуд шалгаруулах ийм асуудлууд маш их гардаг.

Мөн гүйцэтгэлийн баталгааг сайн хийж өгөөгүйгээс болоод энэ тендерийн ажил дууссаны дараа жил болохгүй, чанар байдал нь танигдаж, борооны ус гоожихоос авхуулаад ингээд чанаргүй ажлууд их хийгддэг учраас энэ дээрээ маш сайн анхаарч чанаргүй ажил хийгдсэн бол эргээд тэр хөрөнгөөс нь засуулдаг, тэр компанид нь хариуцлага тооцдог, эргээд чанартай хийлгэдэг, ийм бай зүйлүүдийг бас нарийн тусгаж өгөх шаардлагатай. Мөн жил бүхэн хийгддэг зам засварын болон бусад орон нутгийн байнгын хийгддэг ажлууд дээр бас энэ тендер шалгаруулалтыг бас зөв зохион байгуулж бас тогтвортой чадвартай компаниар нь цаашид ажлыг нь хийлгэдэг байх бас зохицуулалт хэрэгтэй. Маргаан гаргадаг асуудал тендерт ялагдсан компани маргаан гаргаад ингээд хугацаа алдуулаад ингээд хамаг ажил гацаадаг, үнийг нь өсгөдөг ийм зохисгүй асуудлууд гарч ирдэг.

Хар жагсаалтад бүртгэхгүй бол аймаг, аймаг, сум, суманд очоод ингээд ажил аваад хийхгүй ажил ингээд хаяад яваад байдаг ийм бас зохисгүй асуудлууд байдаг. Мөн одоо энэ төрийн үйлчилгээ цахимжисан мэдээллийн бааз дата харьцангуй сайтай болчихсон нөхцөлд бол энэ тендерийг зарлах хугацаа, шалгаруулах хугацаа энэ бүх зүйлүүдээ бас эргээж харж аль болохоор богинохон хугацаанд чанартай, тухайн жилд нь багтааж энэ ажлыг хийлгэж дуусгадаг байх дээр бас анхаарах шаардлагатай. Мөн энэ үндэсний үйлдвэрлэлээ дэмжих, эх оронч худалдан авалтыг дэмжих тал дээр дорвитой бус зүйлүүдийг тусгаж өгөх хэрэгтэй. Бас нөгөө талаар тодорхой нэг үйлдвэрлэгчээс чанартай бараа бүтээгдэхүүнийг дунд нь ямар нэгэн үнийн өсөлт хийлгүйгээр ченж зуучлагч оруулалгүйгээр үйлдвэрээс нь ийм худалдан авалтыг хийх ийм боломжийг бас нээж өгөх шаардлагатай байгаа нь бас амьдрал дээрээ харагддаг. Мөн энэ ТӨК-уудын энэ тендер худалдан авалтыг өөрсдөө бас зохион байгуулаад байгаа юм.

Тийм учраас энэ ТӨК-уудын худалдан авалтыг бол энэ худалдан авах ажиллагааны газраар дамжуулж зохион байгуулдаг ийм хэлбэр рүү бас орох нь зүйтэй. Ингээгүйгээс болоод л маш олон асуудлууд гараад ингээд явж байгаа нь бол харагддаг аа.

Тэгэхээр цаашид бол та бүхэн энэ зүйлүүд дээрээ бас нэлээн анхаарч аль болохоор энэ төсвийн хөрөнгө, татвар төлөгчдийн хөрөнгийг бол зөв зохистой, чанартай, үр ашигтай зарцуулах дээр энэ хуулиа хэлэлцүүлгийн шатандаа нэлээд анхаарч тооцоо судалгаа амьдрал дээр бий болдог бодит туршилагыг бас нэлээн сайн үзэж, энэ хуулиа бол цаашид улам боловсронгуй болгох шаардлагатай гэсэн санал хэлье. Ингээд хэлэлцэх эсэхийг бол дэмжиж байна.

С.Одонтуяа: Дэмжиж үг хэллээ. Одоо Буланы Бейсен гишүүн үг хэлнэ.

Б.Бейсен: Энэ хуулийн төслийг дэмжиж байгаа нь өөрчлөх цаг нь ч болсон. Тэгэхдээ учир дутагдалтай юм их байна. Энэ төрийн худалдан авах ажиллагааны агентлагууд одоо муу ажилласны улмаас 2023 оны бүтээн байгуулалтын төсвийг урьд жилүүдийн дуусгаагүй ажлыг дуусахад ингээд тавьсан. Энэний цаана бас тухайн салбарт ажиллаж байгаа улсуудын хариуцлага, хяналт сул бай харуулж байгаа л даа. Жишээлбэл Баян-Өлгий аймагт барилга цэцэрлэг, сургууль, эмнэлэг барьж байгаа юмнаас болоод Хотгор багийн эмнэлэг татан буугдсан. Бас дутуу барьчхаад нэг компани ингээд алга болсон. Энэ гол нь аймгийн ИТХ аль эсвэл намын харьяаллын дагуу ингээд тендер олгодог. Нөгөөдүүл нь чанаргүй, юм хийдэг, дутуу ингээд үлдээгээд явдаг. Нэг компани түрүүн Адышаа гишүүний ярьдгаар олон тендер авдаг, гүйцэтгэж чаддаггүй ийм юм байж байгаа л даа.

Ялангуяа эрүүл мэнд, боловсролын салбар дээр нодлин би багш нар 9 сургуульд компьютер, канон ухаалаг самбар тавьсан. Ухаалаг самбарыг нь өгөөгүй. Мөн аймгууд төвд бас ингээд юунууд тавьсан эмнэлэг өрхийн эмнэлгүүд дээр. Мөн адилхан юм дутагдалтай тавьсан. Аль эсвэл чанаргүй юм аваачаад чихдэг. Эрүүл мэнд, Боловсролын яамныхан энд авч үзэж байгаа. Яамны хэмжээний чанартай юм нийлүүлэхгүй бол нөгөө ИТХ-аар ингээд шагналаар авсан юун дээр тендер дээр нь тогложоод байна. Энэ дээр та бүгд 1 онцгой анхаарахгүй юу. Би энэ агентлагийн даргад очоод энэ энийг хот руу авч үзээрэй гээд бас саналаа хэлсэн байсан. Гэтэл сая очоод үзсэн чинь нөгөө 3, 4 хэмнэлт тавьсан тоног төхөөрөмжийг нь нэг 6 сар урвалж бодистой нь гэсэн. Урвалж бодис байхгүй хоосон аппаратууд байж байх юм. Энийг бас хамтдаа ишидээд сургалтын асуудлыг хамтдаа ишидээд бүрэн боломж байгаа л даа тендер авсан компаниуд. Энэ дээр ялангуяа онцгой анхаараад ажиллахгүй бол болохгүй байна. Аймгийн худалдан авах ажиллагаан

дээр аймгийн тэр орлогч дарга нь хариуцдаг, тэгээд л юмаа чихдэг.

Өөрийнхөө хамаарал бүхий этгээдээр тендер авдаг ийм ноцтой асуудал гарч байгаа. Энэ дээр танайх агентлагийн зүгээс хяналт шалгалт хийхгүй бол цаана чинь улсын төлөө ажиллаж байгаа ер нь албан хаагч бол цөөхөн байна шүү. Үүний цаана авлига бага гэж ойлгож байгаа ерөөсөө. Тийм учраас энэ дээр нэг анхаарч ажиллах нь зөв байх гэж бодож байна. Нөгөө талаар Жавхаа сайдаа одоо энэ худалдан авах ажиллагаан дээр энэ жил зарим сумд 3, 4 жил машингүй явж байна Засаг дарга нар нь. Одоо зудтай сумууд дээр чинь унаа өгөхгүй бол тэгээд төрийг бас хүчгүйдүүлж байна. Энэ Засаг дарга унаагүй, байнга унаа гуйж явдаг гэдэг ийм асуудал байж байна. Энэ дээр та нэг анхаарч ажиллаад нэг алслагдсан тэр Булган сум цастай байна. Алтай сум байна. Цэнгэл сум байна. Цас зудтай сумд. Энэ ногоон нуур сум байна. Энэ дээр нэг анхаарч ажиллаад худалдан авах ажиллагаан дээр нь бас Сангийн сайд нь бол хяналт тавьж ажиллахыг би танаас хүсэж байна аа.

Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

С.Одонтуяа: 2 гишүүн дэмжлээ. Одоо Дашдондогийн Ганбат гишүүн үг хэлнэ.

Д.Ганбат: Ер нь бол учир дутагдалтай байгаа юм аа. Энэ хуулиа бол нэлээн тийм судалгаан дээр бас тооцоон дээр л оруулж ирмээр байгаа юм л даа. Тэгээд дутуу дулимаг юм хийххээд л тэгээд болж байна, бүтэж байна гээд явахаар хийхгүй байснаасаа л дор юм болчихож байгаа байхгүй юу. Бусад хуулиудтайгаа уялдаад улс орныхоо нөхцөл байдалтай уялдуулаад ингээд явах ёстой. Тухайлбал татвар төлөгчдийн мөнгөөр авсан зүгээр жирийн нэг жишээ татъя л даа би. Багш нарт компьютер авч өгч байна аа. Улс орон даяар нөт бүүк зөөврийн нөт бүүк тарааж өгч байх шиг

байна. Үгүй ээ ямар муу компьютер авчихсан юм бэ тэрийг нь. Ямар үнэтэй юм бэ? Тэгээд багш нарт тараагаад яваад байх юм. Хувиасаа өг ч байгаа юм шиг. Энэ Улсын Их Хурлын гишүүд нь ч бай, орон нутагт байгаа удирдлага дарга нар ч бай. Яах вэ дээ хөдөө орон нутгийн зарим нэг хүн бол тийм байна, ийм байна их ажил хийж байна гээд л хууртдаг л байх. Үгүй шүү дээ энэ чинь тийм биш л байгаа байхгүй юу? Үгүй ээ тэр мөнгийг нь багш нарт нь өг л дөө.

Тэр хүн өөрөө ямар компьютер худалдаж авахаа өөрөө мэдэг л дээ. Чадна шүү дээ тийм ямар хэрэгцээтэй байдаг юм. Ямар компьютер авдаг юм. Хэд дахин хямд хүн компьютер авчхаж чадна. Эсвэл тэр мөнгөөр маш сайн компьютерыг олоод авчхаж чадна. Нэг иймэрхүү багш нартаа итгэдэггүй, иргэддээ итгэдэггүй, дундаас нь цавчаа хийсэн ийм ажлуудыг л хийгээд байх юм. Энэ дээрээ бас анхаармаар байна. Нөгөө талаар энэ тендер юу ч биш ээ. Тэр концесс, төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаа гээд л. Зарим нь бол тендерт хэн ч ордоггүй гээд л нууцалж байгаад л баахан гэрээ авчихсан. Тэр хулгай нь дуусаагүй, бараг би буяны ажил хийчихсэн гээд л явж байна шүү дээ. Харин нөгөө талаараа нэг их туйлширалгүй бас тухайн орон нутгийн удирдлага нь Засаг дарга нь бараг шууд гэрээ хийж байвал зүгээр байх. Тэгвэл эзэнтэй юм. Хэн нь авсан юм, хэн нь өгсөн юм. Тэр нь ажил нь ямар байсан юм түрүүн би нэлээн хэдэн асуулт асуулаа л даа. Тэгэхэд хариулж байгаа хүн ерөөсөө алга. Тэр санхүүгийн шалгалт ордог юм уу, хэчнээн хүн ял шийтгэл хүлээсэн юм. ямар хариуцлага тооцсон юм.

Энэ хуулиараа ямар болох юм гэх мэтчилэнгийн асуултууд асуугаад байхад л бол ерөөсөө хариулт өгөхгүй юм. Нэг иймэрхүү маягтай бид нар Улсын Их Хурлын цаг хугацааг үрссэн ийм л ажил хийгээд яваад байна л даа гэж би бодох юм. Тэгээд энэ тендер итгэдэг хүн байхгүй болчихсон шүү дээ. Тендер шалгаруулалтын нэр хүнд бол үнэхээр

унасан. Эсвэл нэг чанаргүй юм шахдаг эсвэл дандаа тэр МАН-ын дарга нарын компаниуд ялж байдаг. Эсвэл орон нутагтаа нөгөөдөх нь намдаа нэг хэдэн төгрөг өгдөг. Тэгээд ял зэмээс мултарч байдаг. АТГ нь бол авлига аваад баригдчихлаа. Яасан авлига өгөөд л мултарчихлаа л гэсэн, иймэрхүү байдалтай л юманд хандаж байгаа шүү дээ. Энэ юмыг хагархай цоорхойг бүрэн хаасан, ийм хууль хийж чадахгүй л бол бараг хийснээсээ хийгээгүй нь дээрдээ. Улаар наад юмаа шийдээч ээ. Ард түмэн олных болчихоод байдаг. Бид нарын хийж байгаа ажил ард түмнийг улам л олныг болгох юм яриад байна. Тэгээд хариулт байхгүй. Асуултад хариулдаггүй. Бүрэн гүйцэд мэдээлэл өгдөггүй.

Ийм байхаар чинь энэ юм чинь яаж авах юм бэ. Ямар тендер сайхан болоод юу болсон юм өнөөдөр. Бараг л тэрэг хийх гэж байгаад модон тэрэг хийх гэж байгаад сүүлд нь нэг шүдний чигчлээс шиг юм болоод л дуусдаг шүү дээ. Ер нь тендер шалгаруулалт бол тийм болоод л дуусдаг. Тэгж явдаг санхүүгийн хяналт шалгалт гэж алга. Аудит оруулж байгаа юм алга. Ийм юмнуудаа хийхгүй байж хэн хариуцлага хүлээх нь алга. Тендер шалгаруулж байгаад ингээд комисс томилчихдог. Тэр комисс нь нийтэд нь ял заагаад л, хууль нь ийм чинь би хуульд нь тохируулаад л хийсэн шүү дээ. Тэгээд мултраад гараад явчихдаг, эзэн биегүй ийм үл үлдэж байгаа байхгүй юу? Үгүй ээ үгүй эзэн биегүй ч гэж дээ. Энэ төрийн мөнгө, татвар төлөгчийн мөнгө бол энэ хэдэн дарга нарын л мөнгө болчихсон. Аль болохоор өөр дээрээ их овоолно, тэр тусмаа тэгж баяжна, үндэслэлгүйгээр. Тэгээд одоо тэр хөнгөвчилсөн нөхцөлөөр эрүүгийн хэрэг шийдлийг нь байхгүй болгочихсон. Ямар ч авлига гарч ирэхгүй, цаашдаа бол.

С.Одонтуяа: Ширнэнбандийн Адъяаа гишүүн үг хэлнэ.

Ш.Адъяаа: Энэ хуулийн төслийг бол ер нь зарчмын хувьд дэмжиж байгаа.

тэгэхдээ энийг бол маш сайн хэлэлцэх хэрэгтэй. Энэ сүүлийн жилүүдэд 30 жилд энэ татвар төлөгчдийн мөнгөөр бизнес хийдэг, мөнгө угаадаг ийм хэрэгсэл болсон энэ нүүрсний хулгайтай чинь тэмцэх хэмжээний асуудал бол өнөөдрийн энэ төрийн хөрөнгөөр бараа үйлчилгээ худалдан авах энэ тендер шалгаруулалт байгаа. Энд бас Сангийн яам бас зоригтой бас зарчимч байр суурь илэрхийлж, бас тодорхой шийдэл гаргахын төлөө зорьж байгаа нь сайн хэрэг ээ, сайн хэрэг. Өнөөдөр энэ булхай луйвартай тэмцье. Хулгайчтай тэмцье, ил тод болгоё, сахилга хариуцлагыг дээшлүүлбэ гэж байгаа энэ цаг үед бас ийм зүйл хийсэн нь бас энэ сайн хэрэг гэж хэлэх ёстой гэж үзэж байгаа юм.

Гэхдээ өнөөдөр энэ хуулийн төслөөр бол зарим асуудлыг шийдэх шийдэл тодорхой бус байна. Энэ тендер шалгаруулалтын үед хэд хэдэн компани нийлж аваад бүр тодорхой хуульчдаа, тодорхой бүр тийм хэрэг эрхлэх албатай ингэж оролцож байгаа. Тэгээд ингээд заргалдах системийг бий болгодог. Эхлээд Сангийн яаманд заргалддаг, дараа нь шүүх заргалддаг, тэгээд шүүх нь бол хүлээж авдаг. Хүлээж аваад 2, 3 шатны шүүх дамждаг. Эхлээд энэ 2, 3 сар хүлээлгэдэг нотлох баримт цуглуулж байна гээд тэгээд дараа нь нэг шийдвэр гардаг. Давж заалддаг давж заалдахын шатны шүүх, Хяналтын шатны шүүх гэсээр байтал 6, 7 сар болдог энэнээс үүссэн хариуцлагыг яах юм.

Энийг тодорхой болгочих ёстой. Төсвийн хөрөнгөөр бараа үйлчилгээ гэдэг чинь тухайн жилд төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх энэ төрийн ажил чинь гацаадаг аа. Энэ гацааснаас гарах үр дагаврыг энэ хуулиар тодорхой болгож өгье. Тэр Эрүүгийн хуульд оруулъя, Зөрчлийн хуульд оруулъя. Тэгээд одоо нэг 20 сая төгрөгийн ийм дэнчин тавиад л, тэгээд ялагдсан ч 20 сая төгрөгөө алдах юмгүй байгаа шүү дээ. Энийг тодорхой болгохгүйгээр цаашаа явахгүй ээ.

Дээр нь энэ цүнх баригч компаниуд гэж байгаа юм. Тэр цүнх баригч компаниудын гаргах хохирол, үр дагаврыг тодорхой болгоё. Захиалагчийн хяналттай холбоотой асуудлыг тодорхой болгоё. Энийг сайжруулъя. Энэ засаглалыг сайжруулах яах ёстой юм. Хууль, эрх зүйн орчин дээр нь тодорхой болгоё. Энэ хуулийн төслийг бол ингээд ийм байдлаар явбал энэ гаргасан энэ ужиг үр дагаврыг чинь бид засаж чадахгүй ээ.

Энэ дээр манай энэ Сангийн яамны нөхдүүд байж байна энд хууль, эрх зүйн газрын урдах дарга нь ингээд худалдан авах ажиллагааны дарга болсон. Дараагийн дарга нь ингээд энд онцгой анхаарах ёстой. Энийг бид тал талаас нь ярьж хэлэлцэж, маш сайн хэлэлцэж байж энэ сайн үр дүн гаргах сайн. Засаглал бий болгох, ил тод бий болгох асуудлыг ишийднэ ээ. Ийм учраас энэ хуулийн хэлэлцүүлгийг иргэд, олон нийтэд нээлттэй болгох ёстой. Иргэдийн яаран сандран энийг баталж болохгүй ээ. Энийг нээлттэй, ил тод олон хэлэлцүүлэг хийж байж хэн хэнийхээ эрх ашгийг тусгах, энэ хууль дээдлэх зарчим энэ өнөөдөр энэ Их Хурлын удирдлагуудаас яриад байгаа тэр хулгай, луйвартай тэмцэх асуудал энэ хуулийг яаж батлахаас шалтгаална шүү, яаж батлахаас шалтгаална. Өнөөдөр энэ төрийн өмчөөр бараа үйлчилгээ хийж байгаагаас гарсан энэ хулгай луйвар чинь тэр нүүрсний хулгайтай ч тэнцэх хэмжээний асуудал байгаа шүү.

Энэ дээр бол олон Улсын Их Хурлын гишүүд, захиалгаар өнөөдөр барилга объект бариулдаг. Хамаарал бүхий компани оруулдаг. Тэгээд энийг чинь ашиглалтад авдаггүй жил бүхэн өнөөдөр ингээд л төсөв хөрөнгийг нь нэмсээр байгаад л 10 жил болсон юм бол сая судалгаагаар гарч ирж байна шүү дээ. Төсвийн хууль хэлэлцэх үед. Энийг ингэж цэгцлэх нь Өнөөдөр Монгол Улсын төрийн үүрэг, төрд итгэх итгэл, өнөөдөр хулгай луйвартай тэмцэх тэмцлийн чинь ажил, хууль дээдлэх зарчим энд чинь ишийднэ шүү. Ийм учраас энэ асуудлыг маш сайн, олон

талаас нь, урт удаан хугацаанд хэлэлцэх ёстой. Яаран сандран энийг ишийдэж болохгүй. Тийм учраас би Их Хурлын гишүүний хувьд энэ ажлын хэсэгт орох бүр саналтай байна.

Энэ дээр бол тодорхой энэ ишийдлүүдийг гаргах, энэ дээр өөрийн дуу хоолойгоо энэ ард иргэдийн захиа шиг энд би биелүүлэх ийм шаардлага.

Г.Занданшатар: Цагаанхүүгийн Идэрбат гишүүн.

3 дэмжсэн үг хэлчихсэн.

Ц.Идэрбат: Ер нь яах вэ энэ хууль бол бас дэвшилттэй болж байна гэж ингэж харж байгаа.

Нэгдүгээрт, цахим болж байна. Хүнээс хараат бус, мөн төрийн цахим нэгдсэн системээс олон мэдээллүүдээ авдаг нь бизнес эрхлэгчдэд ч гэсэн маш хөнгөлөлттэй ийм хялбар нөхцөл үүсэж байгаа. Захиалагчийн талаас хариуцлага бол мэдээж маш чангарчихсан, энэ хууль дээр ч байна. Дээр нь Эрүүгийн хууль дээр ямар нэгэн байдлаар бусдад давуу эрх олгосон бол ямархуу заалт байгаа билээ та бид бүхэн мэдэж байгаа. Гол нэг заалт бол энэ гүйцэтгэгчийн хариуцлагын асуудлыг маш сайн тусгаж өгч бид нар хар жагсаалт гэдэг нэг юм л яриад л байдаг болохоос биш огт хэрэгжихэд маш магадлал багатай. Нэг ёсондоо бол нөгөө шүдгүй арслан гэдэг шиг ийм л байдалтай байсан бол хар жагсаалтад оруулаагүйн улмаас тухайн төрийн албан хаагчид ч гэсэн өөрөө бас нэлээн асуудалд орох ийм л юм орж байгаа юм байна гэж ингэж бас харж байгаа.

Энэ дээр 2, 3 бас юм байгаа юм.

Нэгдүгээрт энэ шууд гэрээг өсгөх тал дээр Сангийн яам бас энэ дээр нэг уяатай байж үзээч ээ. Хараач ээ. Ялангуяа миний хэлээд байгаа энэ орон нутгийн хөгжлийн сангийн хөрөнгүүд чинь бүгд бүх сумдууд дээр хуваарилагдаж байгаа.

Тэрийг том чадалтай компаниуд авдаггүй юм аа. Хэн авдаг вэ гэхээр ёстой цаасны компани хүн хүч ч байхгүй, техник тоног төхөөрөмж ч байхгүй, ажлыг нь авчхаад орон нутгийнхнаар хийлгэдэг нэг ийм нугалаа байгаа юм. Энийг та хэд маань бас нэг эргээд нэг хараач гэж ингэж бодоод байгаа юм. Энэ бол олон залуучуудад цаашидаа бизнес эрхлэх, магадгүй ААН болоод цаашаа хөгжиж дэвжээд явах ийм л үүд хаалгыг нээсэн ийм зүйл болно.

Дараагийнх нь нэг юм бол энэ гомдол гаргах процесс дээр тэр Сангийн яамныхны тайлбар бол дэндүү тийм бас хөндий байна л даа. 2 хүний хоорондох асуудал энэ тэр гэж өөр тийш нь чиглүүлээд орхиод байгаа юм. Яг та ингээд судлаад үзэх юм бол та наад хуулаа өшөө бас нэг чанартай болгоё, хүнд ээлтэй хууль болгоё гэж бодож байгаа бол тэгж хөндий биш наадхаа өөр цааш нь нэг судлаад үзээч ээ. Гарц гаргалгаа хайгаач ээ. Ялангуяа хар жагсаалтад оруулах ч нэг шалтгааны нэг нь наадах чинь байж болно шүү дээ. Хэдүүлээ нийлээд л баг болж ороод л 20, 30 сая төгрөгөө луйвардуулаад л авч чадахгүй, гомдол гаргана гэхээр заавал Улаанбаатар хотын тэр дүүрэг рүү явах болдог гээд л нэг бөөн зовлон байдаг шүү дээ. Яг энэ ганц юу гэдэг юм ганц нэг тохиолдол яриад байгаа юм биш. Улсын хэмжээнд байгаа тохиолдлыг би бас яриад байгаа юм шүү. Тэгэхээр та ингэж хөндий биш, энэнийхээ гүн рүү ороорой гэж ингэж би бас хэлэх гээд байгаа юм.

Дараагийн нэг зүйл бол орон нутгийн удирдлагууд гэрээ цуцалдаг, үнэхээр хийж чадахгүй байгаа нөхдүүдтэй гэрээ цуцалдаг, баахан шүүхддэг. Шүүх процесс жил гаран явдаг. Энэ бол бүр бодитой жишээ байна шүү дээ. Та бүхэн бараг мэдэх байх Сангийн яамныхан. Хэнтий аймгийн Хан Хэнтий чуулгын барилга гэж 11 жил болж байгаа энэ барилга гүйцэтгэж чадахгүй байгаа компанитай Засаг дарга байхдаа гэрээг нь цуцалчихаар жил гаруйн хугацаанд Дээд

шүүх хүртлээ энэ процесс яваад тэгээд энэ хооронд тэр барилга гацаж байгаа юм. Энэ хооронд энэ юмны үнэ хэд дахин өсчхөж байгаа юм. Тэгээд тэрний хохирлыг хэн төлөх юм бүү мэд, ингээд л татвар төлөгчдийн мөнгөөр одоо энэ нэг салдаггүй компаниас нь салгасан, нэг юм дуусгах гээд явж байгаа шүү дээ.

Тэгэхээр энэ хувь хүнтэй холбоотой гомдол гаргах энэ процесс, энэ гүйцэтгэгчтэй байгуулсан гэрээг цуцалсан энэ процесс энэ дээр бас нэг энэ хуулийнхаа агуулгын хүрээнд тэр олон талын хүний эрх, тэр шүүгдэх эрх мэдэл, тэр эрх үүрэг бүх юмыг нь хангаад нэг энэ хууль дээр бас нэг юм оруулаад өгөх бололцоо байна уу?

Энэ дагалдах хууль гээд хэдэн 5, 6 хууль бас орж ирж байна шүү дээ. Энэ дээр бас Хууль зүйн яамтайгаа ярьж байгаад энэ саяын процесс тэр хувь хүнийг хохироодог, барьдаг, энэ зүйлүүдийг цэгцлээд явчих юм бол энэ захиалагч талдаа буюу татвар төлөгчдийн мөнгө үр ашигтай болно. Ажил чанартай гүйцэтгэгдэнэ. тэнд юм хийсэн хүмүүс цалин хөлсөө авч чадахгүй байх энэ процесс бас давхар хаагдчихаасай. Энэ зүйл чинь л орхигдчихоод байгаа юм биш үү гэдэг ийм л зүйлийг бас хэлэх гээд байгаа юм. Баярлалаа.

Г.Занданишатар: Гишүүд үг хэлж дууслаа.

Санал хураалт явуулна.

АН-ын бүлгийн дарга Одонгийн Цогтгэрэл гишүүн.

О.Цогтгэрэл: Энэ төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль гээд шинэчилсэн найруулга маш чухал хуулийн хэлэлцүүлэг явагдаж байна аа.

Хэлэлцэх эсэх нь энэ хууль бол өөрөө бас маш олон оролцогч талын харилцааг шийдчихсэн, урьд өмнө бас асар олон тийм их хэл ам дагуулдаг, иргэдийн болоод

бизнес эрхлэгчдийн итгэл уначихсан ийм их чухал хууль. Мөн бас яг энэ өдрүүдэд Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хууль бас ороод Их хурлаар хэлэлцэгдэж байгаа. Тэгээд бас манай бүлгийн гишүүд ч бас янз бүрийн байр сууриудтай байна. Ийм болохоор энэ хууль дээр АН-ын бүлгээс 3 хоногийн завсарлага авъя.

Г.Занданишатар: Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн дагуу АН-ын бүлэгт ажлын 3 хоногийн завсарлага, ирэх 4 дэх өдрийн өглөө хүртэл завсарлага өглөө.